

Elina Syrjänen

OPASKOIRAN TUOMA OSALLISUUS

Tutkimus opaskoiran merkityksestä osallisuuden kokemukseen

Opinnäytetyö
Yhteisöpedagogi YAMK

2017

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Elina Syrjänen	Yhteisöpedagogi (YAMK)	Joulukuu 2017
Opinnäytetyön nimi		37 sivua 2 liitesivua
Opaskoiran tuoma osallisuus Tutkimus opaskoiran merkityksestä osallisuuden kokemukseen		
Toimeksiantaja Näkövammaisten liitto ry Opaskoirakoulu		
Ohjaaja Pekka Penttinen		
Tiivistelmä <p>Tässä opinnäytetyössä selvitetään opaskoiran merkitystä näkövammaiselle osallisuuden kokemuksen kannalta. Tutkimuksessa etsitään vastausta kysymykseen, miten opaskoira paikkaa näkövammaisen tuomaa mahdollista osallisuuden vajetta. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda näkyväksi opaskoiran merkitys osallisuuden kannalta.</p> <p>Tutkimus on toteutettu teemahaastatteluilla ja sen teoreettisena viitekehyksenä toimivat osallisuuden teoreettiset näkökulmat, joista pääasiallisimpana teoriana Raivion ja Karjalaisen 2013 määrittelemät osallisuuden ulottuvuudet <i>having, acting ja belonging</i>. Tutkimus noudattelee fenomenologis-hermeneuttista tutkimusperinnettä, jossa ihminen on tutkimuksen kohteena ja tutkittavana. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys.</p> <p>Tutkimuksessa saatujen tulosten valossa voidaan todeta, että opaskoiralla on merkittävä vaikutus opaskoirankäyttäjän osallisuuden kokemukseen. Opaskoira lisää käyttäjänsä fyysisiä, psyykkistä hyvinvointia ja yhteisöllisyyden tunnetta, joista voidaan päätellä sen lisäävän vahvasti ihmisen osallisuuden kokemusta.</p> <p>Opaskoiran elämänskaari on keskimäärin 10–12 vuotta, josta se palvelee opaskoirana noin 8 vuotta. Mikäli ihminen joutuu luopumaan opaskoirastaan aikaisemmin, yhteistyö ei jostain syystä suju tai koiran jäädessä eläkkeelle, vähentää opaskoira tässä tilanteessa osallisuuden kokemusta ja osallisuuden kokemus saattaa jopa kääntyä osallisuuden vastaparin eli syrjäytymisen ulottuvuuksien puolelle. Nämä opaskoiran tuomat vaikutukset ovat marginaalisia, mutta eivät vähäpätöisiä verrattuna opaskoiran tuomiin hyötyihin osallisuuden kokemuksen lisääntymisen näkökulmasta.</p>		
Asiasanat osallistaminen, opaskoira, näkövamma, syrjäytyminen		

Author (authors)	Degree	Time
Elina Syrjänen	Master of Humanities	December 2017
Thesis title		
The importance of a guide dog on participation		37 pages 2 pages of appendices
Commissioned by		
Näkövammaisten liitto ry The Guide Dog School		
Supervisor		
Pekka Penttinen		
Abstract		
<p>This study investigates the importance of a guide dog for the visually impaired related to the experience of inclusion. The research seeks a response to the question of how a guide dog could decrease the possible feeling of reduced inclusion of the visually impaired. The aim of the study is to determine the guide dog's contribution to the importance of inclusion.</p> <p>The research has been carried out by theme interviews and the theoretical aspects of inclusion form the theoretical reference framework. The main theoretical grounds are based on the definitions of inclusion by Raivio and Karjalainen (2013), which are having, acting and belonging. The research follows the phenomenological-hermeneutical research tradition in which man is subject to research and being researched. The key concepts of research are experience, significance and communality.</p> <p>In the light of the results of the study, the guide dog has a significant impact on the experience of inclusion to the person it serves. A guide dog adds physical and mental well-being and the sense of communality to its user which validates that it has a strong impact on the experience of human inclusion.</p> <p>A guide dog's life span is an average of 10 to 12 years, from which it serves as a guide dog for about 8 years. If a man has to give up his guide dog earlier because of problems in co-operation or retirement of the dog, the experience of inclusion may decrease or turn even into the experience of exclusion. These possible disadvantages are marginal, compared to the benefits provided by the guide dog.</p>		
Keywords		
documentation, model, thesis, report writing		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	NÄKÖVAMMAISUUS ARKIELÄMÄSSÄ.....	2
2.1	Näkövamma toiminnallisena rajoitteena	2
2.2	Opaskoira on elävä apuväline	3
2.3	Opaskoirankäyttäjän oikeudet ovat suojaamassa osallisuutta.....	5
3	OSALLISUUS	6
3.1	Näkökulmia osallisuuteen ja sen kokemiseen	6
3.2	Osallisuus tässä opinnäytetyössä.....	9
3.3	Opaskoiran mahdollistama osallisuus.....	12
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	15
4.1	Tutkimusongelmat	15
4.2	Tutkimusote	16
4.3	Tutkimuksen kohde.....	17
4.4	Tutkimusaineiston koonti	18
4.5	Tutkimusaineiston analyysi.....	19
5	OPASKOIRA NÄKÖVAMMAISEN ELÄMÄSSÄ.....	21
5.1	Lähtökohdat opaskoiran hankkimiseen.....	21
5.2	Opaskoira mahdollistaa itsenäisen liikkumisen.....	22
5.3	Opaskoira mahdollistamassa itsemääräämisoikeutta	23
5.4	Opaskoira luomassa uusia yhteisöjä	25
5.5	Opaskoira terveyden edistäjänä	27
5.6	Opaskoira ystävänä ja perheenjäsenenä.....	28
5.7	Opaskoiran tuoma taloudellinen hyöty.....	30
5.8	Opaskoiran merkitys osallisuuden ulottuvuuksiin peilaten.....	31
5.9	Opaskoira tulevaisuudessa.....	32
6	POHDINTA.....	34
	LÄHTEET	38

LIITTEET Liite 1. Haastattelun runko ja kysymykset

1 JOHDANTO

Osallisuuden edistäminen on ollut yhtenä EU ja Suomen hallituksen tavoitteena 2010-luvulle (Raivio ja Karjalainen 2013, 12). Nykyisen hallituksen yksi tavoite on levittää pysyviin rakenteisiin käytäntöjä, jotka edistävät haavoittuvassa asemassa olevien osallisuutta (Valtioneuvosto 2017). Tutkimuksellani toivon voivani tuoda esille ulottuvuuksia, joilla osallisuuden toteutumisen tavoitetta voidaan edistää näkövammaisten elämässä opaskoiran avulla.

Aloitin opiskelemaan YAMK-yhteisöpedagogiksi syksyllä 2015. Samana syksynä aloitin vapaaehtoistyön opaskoirien parissa Vantaan opaskoirakoulussa. Harrastus on vienyt mukanaan ja tuonut elämäni paljon uusia ihmisiä, tietoa sekä aiheen tutkimukselleni. On selvää, että näkövammaisena niin Suomessa kuin missä päin maailmaa tahansa kohtaa ongelmia ja on vaarassa joutua joidenkin yhteiskunnan palveluiden sekä yhteisöjen ulkopuolelle eli ulkopuolelle osallisuuden kulmakivistä. Näkövamma voi aiheuttaa näkövammaisista osallisuuden vajetta. Tässä tutkimuksessa selvitän, miten opaskoira voi paikata näkövammaisen tuomaa osallisuuden vajetta.

Vuonna 2015 Suomessa työskenteli 218 opaskoira. Luku on pieni, jos se suhteutetaan näkövammaisten määrään Suomessa, joka oli samana vuonna 50 000 (Ojamo 2016,17). Jokaisella näkövammaisella on mahdollisuus hakea opaskoira, mutta kaikki eivät näin tee. Opaskoiran saamiselle on tarkat kriteerit ja joskus opaskoiran saamiseen voi mennä vuosia. Opaskoira on elollinen, ajatteleva sekä tunteva apuväline. Niin opaskoirankäyttäjällä kuin opaskoirallakin on erilaisia päiviä, joista osa on hyviä päiviä ja osa huonoja.

Tutkimukseni pohjautuu seitsemän opaskoiran käyttäjän haastatteluihin, omaan kokemukseeni opaskoiratoiminnassa mukana olemisesta sekä Valjaissa-lehtien artikkeleihin. Osallisuus Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan jakautuu kolmeen ulottuvuuteen having, acting ja belonging. Osallisuus terminä on moniselitteinen, mutta toisaalta kertoo myös kaiken:olla osana, osana yhteiskuntaa, yhteisöjä ja elämää, olla mukana eikä ulkopuolella.

2 NÄKÖVAMMAISUUS ARKIELÄMÄSSÄ

2.1 Näkövamma toiminnallisena rajoitteena

Jokainen näkövammaisen haluaa elää arkea aivan kuten kuka tahansa. Näkövammaisen arkeen vaikuttavat samat seikat kuin muidenkin ihmisten arkeen eli muun muassa ikä, koulutus, sosiaalinen asema, sosiaaliset suhteet, missä päin Suomea asuu ja niin edelleen. Kahta samanlaista näkövammaista ei ole ja jokaisen arki on oman näköisensä. Suurimpana erottavana tekijänä näkövammaisten välillä on näkövamma-aste ja se, kauanko henkilöllä on ollut näkövamma. Näkövammaiset kykenevät elämään usein luultua monipuolisempaa ja tavallisempaa arkea. Tutkimukseni myötä ja tutustuessani näkövammaisiin olen saanut huomata, että näkövammaiset pystyvät tekemään huomattavasti useampia asioita kuin näkevät osaamme ajatellakaan. Moni näkövammaisen ja sokea seuraa televisiosarjoja, laittaa ruokaa ja käy marjaimatessa aivan kuten kuka tahansa. Näkövamma ei vahvista muita aisteja, mutta se harjaannuttaa käyttämään niitä paremmin. (Näkövammaisten liitto ry 2017.)

Osallisuuskäsitteeseen yhdistettävät haasteet ovat joiltain osin vahvempia näkövammaisten kohdalla. Näkövamma saattaa vaikuttaa henkilön varallisuuden pienempien työllisyysmahdollisuuksien vuoksi (having), se vaikuttaa aktiiviteetteihin rajoittuneiden liikkumismahdollisuuksien myötä (acting) ja sosiaaliin suhteisiin rajoittuneiden liikkumismahdollisuuksien vuoksi (belonging). Näkövamma aiheuttaa lukuisia haasteita, mutta tuo myös mahdollisuuksia osallisuuden näkökulmasta. Näkövamma on yhdistävä tekijä ja näkövammaisilla on monia yhteisiä ryhmiä, joissa he saavat kokea osallisuutta ja yhteenkuuluvuudentunnetta.

Näkövamma rajoittaa ihmisen elämää monin eri tavoin. Suurimmat esteet ilmenevät liikkumisessa. Yhä suurenevassa määrin lisääntynyt älypuhelinien käyttö on sekä lisännyt että vähentänyt näkövammaisten rajoitteita. Teknologian kehitys tuo apukeinoja, mutta myös avaa palveluita, jonne näkövammaiset eivät pääse.

Näkövammaisen tarvitsee onkin apuvälineen tai avustajan liikkueessaan kodin ulkopuolella. Yleisimmät apuvälineet ovat valkoinen keppi ja opaskoira. Erilaiset tekniset apuvälineet on kehitteillä, mutta niiden käyttö ei ole vielä kovin yleistä. Näkövammaisen elämää rajoittavat eniten liikkuminen ja visuaaliset opasteet. Vaikka julkisiin palveluihin ja niiden käyttöön pyritään ottamaan aina mukaan erityisryhmien edustajia, kuten näkövammaisia, niin kaikkea ei silti osata ottaa huomioon. Usein puutteet tulevat esille vasta valmiiden palveluiden käyttökokemuksista.

Näkövammaiset kokevat, että heidät voitaisiin ottaa peremmin huomioon ja enemmän mukaan liikenteen ja sen järjestelyjen suunnitteluun mikäli hallituksen määrittelemään osallisuuden tavoitteeseen kaikkien kohdalla pyritään.

2.2 Opaskoira on elävä apuväline

Opaskoira on elävä apuväline. Sitä ei voi valmistaa vaan opaskoiran tie opaskoiraksi on pitkä ja siihen vaikuttavat lukuisat eri seikat. Opaskoira voi hakea lääkinnällisenä kuntoutuksena omasta keskussairaalaasta. Opaskoiran tuottajia eli opaskoirakouluja on Suomessa kolme. Ne sijaitsevat Vantaalla, jossa on Näkövammaisten keskusliiton Opaskoirakoulu, Kuopiossa sijaitsee Suomen opaskoirakoulu ja Ilmajoella NouHau opaskoirakoulu. Opaskoirien kouluttajat valitsevat opaskoiranhakijalle juuri hänelle sopivan koiran oman koulunsa valmistuneista koirista. Ennen kuin opaskoira on valmistunut, se on kasvanut pentuajan opaspentuperheessä, josta se on siirtynyt noin vuoden ikäisenä opaskoirakoulutukseen. Opaskoira koulutus kestää noin 5–6 kk:tta. Koulutuksen ajan koirat asuvat viikot opaskoirakoululla ja viikonloput opaspentuperheidensä luona. Vaikka opaspentujen tuottaminen ja jalostus on hyvin tarkkaa työtä, ei kaikista opaspennuista tule opaskoira. Koska opaskoiran työtehtävä näkövammaisen oppaana on hyvin tärkeä, pitää kouluttajien valikoida koulutukseen vain opaskoiraksi varmasti soveltuvat yksilöt.

Vuoden 2015-2016 vaihteessa Suomessa opaskoiria oli 203 (Opaskoirayhdistys 2017a). Opaskoirien koulutus aloitetaan jo ennen 7 viikon ikää. Esimerkiksi Vantaan opaskoirakoulussa opaskoiranpennot syntyvät koirakoulun tiloissa, joissa opaskoirien hoitajat aloittavat niiden opettamisen heti. Aivan pienten

pentujen kohdalla opettaminen koostuu vielä hyvin yksinkertaisista asioista. Pienille pennuille soitetaan nauhalta ääniä, jotta ne tottuvat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa erilaisiin ääniin. Lisäksi koiranpentuja ajelutetaan pieniä matkoja auton kyydissä, jotta ne tottuisivat auton liikkeeseen ja ääniin.

Noin seitsemän viikon ikäisinä opaspennut siirtyvät opaspentuperheisiin eli ihan tavallisiin perheisiin, joissa heitä kohdellaan kotikoiran tavoin. Erona tavalliseen kotikoiraan on, että hoitoperheillä on opaskoirakoulun määrittelemät säännöt, joiden mukaan heidän tulee opaspentua kasvattaa. Jokainen hoitoperhe perehdytetään tehtävään opaskoirakoululla tapahtuvassa koulutuksessa ja heille annetaan tarkat hoito-ohjeet kotiin. Opaspentuperheet käyvät opaspennun kanssa pentukoulussa noin 2 kertaa kuukaudessa. Jo opaspennuille opetetaan tärkeitä taitoja, jotta koulutus olisi jatkossa helpompaa ja tuleva käyttäjä saisi koirasta mahdollisimman hyvän apuvälineen. Tästä esimerkkinä pysähtyminen ennen tienylitystä, portaita tai muita mahdollisia vaaranpaikkoja. Hyvä pohjakoulutus pentuna helpottaa opaskoirankouluttajien työtä, mikäli koira hyväksytään varsinaiseen opaskoirakoulutukseen.

Noin vuoden ikäisinä opaspennus kutsutaan koululle opassoveltuvuustesteihin. Opassoveltuvuustestit kestävät kaksi viikkoa. Opassoveltuvuustesteissä testattavat ominaisuudet ovat ominaisuuksia, joita opaskoira tarvitsee työssään. Testeissä testataan luonnetta ja terveyttä, ulkonäöllä ei ole opaskoiratesteissä merkitystä. Soveltuvuustesteissä opaskoirien tulee uskaltaa kulkea erilaisilla alustoilla, portaissa ja korkeilla paikoilla ja jaksaa odottaa vuoroaan mahdollisesti pitkiäkin aikoja. Testeissä otetaan selvää, miten koira suhtautuu ympäristöön, muihin eläimiin, ihmisiin ja koulutukseen. Koirista arvioidaan yhteensä yhtätoista eri ominaisuutta. Nämä ominaisuudet ovat temperamentti, keskittymiskyky, hermorakenne, toimintakyky, stressin sietokyky, suhtautuminen toisiin koiriin, ihmisiin, liikenteeseen, paikka-arkuus, koulutettavuus ja kovuus. (Nikkonen 2009, 2.) Vaikka Nikkosen (mt.) Pro Gradu tutkimuksessa, joka käsittelee opaskoirien soveltuvuustesteissä mitattavia ominaisuuksia, ei mainitakaan sanaa osallisuus, tulkitseen itse, että koirien jalostamisella, kasvatamisella ja koulutuksella tähdätään siihen, että tulevat opaskoirat paikkaavat mahdollisimman hyvin näkövammaisen henkilön osallisuuden vajetta. Osin jopa tuntuu karulta lukea miten tarkkaa ja järjestelmällistä jalostaminen on.

Suomalaiset opaskoirakoulut tekevät laajaa yhteistyötä maailmanlaajuisesti niin jalostuksen parantamiseksi kuin uusien koulutuskäytäntöjen löytämiseksi.

2.3 Opaskoirankäyttäjän oikeudet ovat suojaamassa osallisuutta

Opaskoirasta voi käyttää myös nimitystä henkilökohtainen hyötykoira. Tässä luvussa esitellyt opaskoiran oikeudet koskevat myös muita hyötykoiriksi lueteltuja koiria kuten liikuntavammaisen ihmisen avustajakoiria ja kuulukoiria.

Opaskoirayhdistyksen mukaan opaskoira on apukeino, joka mahdollistaa käyttäjänsä yhdenvertaisen aseman yhteiskunnassa. Opaskoira tukee käyttäjänsä itsenäistä elämää ja ehkäisee yhteiskunnasta syrjäytymistä. (Opaskoirayhdistys 2017b.)

Jokaisella opaskoirankäyttäjällä on opaskoirakortti, jolla hän voi tarvittaessa todistaa olevansa opaskoirankäyttäjä. Opaskoirankäyttäjällä on oikeus mennä koiran kanssa kaikkiin haluamiinsa julkisiin paikkoihin. Tämä on lakien turvaama lähtökohtainen oikeus. Ravintoloita velvoittavassa elintarvikehygieniasetuksessa (Elintarvikelaki 23/2006) on säädetty poikkeus opaskoirien osalta, mikä mahdollistaa opaskoiria koskevat erityisoikeudet. (mt.)

Yhdenvertaisuudenlaki kieltää syrjinnän vammaisuuden perusteella. Yhdenvertaisuuslain lisäksi rikoslaki kieltää syrjinnän. Opaskoirankäyttäjän sisäänpääsyä yleisiin tiloihin ei voi kieltää opaskoiran perusteella. Opaskoiran käyttäjän tulee päästä työ- ja opiskelupaikoihin opaskoiran kanssa, eikä koira saa erottaa käyttäjästään päivän ajaksi. Koiran keskittyminen työhönsä voi häiriintyä ja tämä voi olla vaaraksi opaskoirankäyttäjälle. Opaskoirankäyttöä ei saa myöskään estää vetoamalla allergisiin ihmisiin, vaan tiloissa on järjestettävä olosuhteet, joissa sekä opaskoira ja allerginen voivat olla ilman syrjintää. (Yhdenvertaisuuslaki 1367/2014.)

Tenhami (2016) kirjoittaa Valjaissa lehdessä (2/2016) näkövammaisten keskusliiton puheenjohtajan Sari Loijaksen tarinaa syrjinnän vastaisesta toimin-

nasta. Loijas sai hyvää kohtelua työskennellessään Sosiaali- ja terveysministeriössä. Hän kertoi osastopäällikön todenneen ”koira ei ole ongelma vaan se on ongelman ratkaisu”. Näin arvatenkin jokainen opaskoiran käyttäjä toivoisi opaskoiraansa suhtauduttavan.

3 OSALLISUUS

3.1 Näkökulmia osallisuuteen ja sen kokemiseen

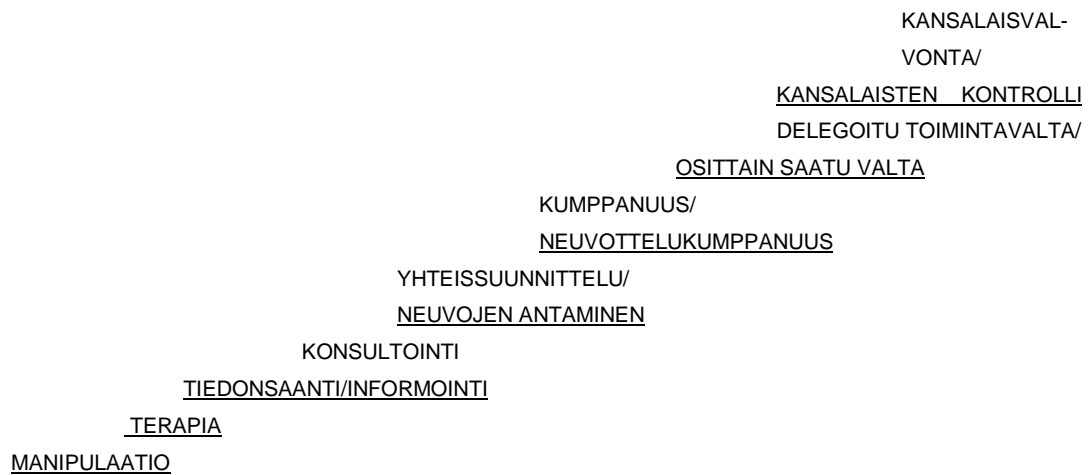
Ihmisen identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin, suhteessa siihen yhteiskuntaan ja niihin yhteisöihin, joihin hän kuuluu ja joissa hän voi vaikuttaa toteaa Koskivuori (2015).

Osallisuuden edistäminen nimettiin jo Jyrki Kataisen hallituksen aikaan vuosina 2011-2015 yhdeksi tavoitteista. Osallisuus on keino torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuuden määritelmä käsitteenä hakee kuitenkin vielä paikkaansa. Osallisuus on samalla tavoite ja keino lisätä sekä edistää yhteiskunnan tasa-arvoa ja sosiaalista koheesiota. (Raivio & Karjalainen 2013, 12.)

Osallisuutta ei voi selittää yksiselitteisesti. Osallisuuden käsite on abstrakti, monitieteinen, moniulotteinen ja hankalasti konkretisoitavissa. Osallisuudelle ei ole yhtenäistä määritelmää sen laajasta käytöstä johtuen, mutta sen yksi keskeisimmistä määrittelykriteereistä on yksilön oma tunne. Osallisuus on omien mahdollisuuksien ja potentiaalin tiedostamista ja näin ollen se tuottaa terveyttä ja yleistä hyvinvointia (Vuorenmaa 2016, 19-22.)

Vuonna 1969 Arnstein julkaisi nuorten osallistumisen ja osallisuuden yhteyttä kuvaavan tikapuumallin (kuva 1). Mallia on käytetty laajasti, mutta sitä on kritisoitu siitä, että se kuvailee osallisuuden kuin se olisi ainoastaan jotain ihmisen ulkopuolelta tulevaa. Mallin portailla osallisuus lisääntyy mitä korkeammalle portaita astutaan. Alimmalla portaalla kysellään kohderyhmän mielipiteitä, mutta osallistujat eivät oikeasti saa vaikuttaa asioihin, mitä pidemmälle por-

taita liikutaan todellinen osallisuus ja vaikuttaminen lisääntyvät ja korkeimmalla tasolla voidaan jo oikeasti vaikuttaa asioihin. Fjölt (2000) on kuvailut tikapuumallin etenevän kuvan 1 mukaisesti. (Vuorenmaa 2016, 22.)

Kuva 1. Osallisuuden tikapuumalli (Fjölt 2000,2)

Laitila kommentoi Arnsteinin mallia siitä, ettei se ota huomioon seikkaa, että osallisuutta pitäisi tarkastella erilaisten osallisuuden muotojen kautta. (Laitila 2010, 10.)

Mona Särkelä-Kukko ja Päivi Rouvinen-Wilenius määrittelevät osallisuuden osallisuushanke Sallin julkaisussa (2014) kolmelle portaalle. Alimmalla portaalla on osallisuus omassa elämässä, jonka mukaan osallisuus syntyy voimaantumisen (empowerment), identiteetistä ja elämänhallintavalmiuksista. Toisella portaalla kuvataan yksilön ja yhteisön välistä osallisuutta ja kolmannella portaalla ovat yksilön ja yhteiskunnan välisen osallisuuden välinen suhde. (Särkelä-Kukko ym. 2014, 9.)

Näistä kaikista kolmesta askeleesta kaikki vaikuttavat kaikkiin. Jos yhteiskunta antaa mahdollisuuden yksilölle olla osallisena yhteiskuntaa ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon, vaikuttaa se suoraan ihmisen osallisuuden kokemukseen. Tämä edellyttää, että henkilö kokee olevansa osallinen myös jotain yhteiskuntaa pienempää yhteisöä tai yhteisöjä. Yhteisöjen hyvinvointiin vuorostaan vaikuttaa yhteisön jäsenten henkilökohtainen hyvinvointi ja tunne osallisuudesta. (Mts, 34-38.)

Mona Särkelä-Kukko (2014) perustaa ajatuksensa Erik Allardtin (1976) kuvailemiin Hyvinvoinnin ulottuvuuksiin, jotka ovat Having (=elintaso), Loving (=yhteisyyssuhteet) ja Being (=itsensä toteuttamisen muodot). Allardtin mukaan tärkeää on ihmisen kokonaisvaltainen hyvä elämä, joka mahdollistuu, kun yksilön toimintamahdollisuudet toteutuvat. (Mts, 34-38.)

Osallisuuteen ja osallisuuden kokemiseen vaikuttavat muun muassa ihmisen henkilökohtainen tilanne, elämän lähtökohdat ja sen lisäksi yhteiskunnan antamat mahdollisuudet sekä yhteiskunnassa vallitsevat arvot. Yhteiskunta voi toiminnallaan ja rakenteillaan joko tukea yksilön osallisuutta tai olla sen esteenä. Yhteiskunnan vaikutus ihmisten osallisuuteen voi vaihdella, kuten se on vaihdellut 1990-luvulta 2000-luvulle. Samoin vaihtelevat yksilöiden omat voimavarat, jotka vaikuttavat osallisuuteen ja sen kokemiseen oleellisesti. Jo aikaisemmin mainittujen lisäksi elintasolla on selkeä merkitys osallisuuden kokemiseen. (Särkelä-Kukko 2014.) Elintason vaikutukset tuntuvan olevan merkityksellisemmät länsimaissa kuin esimerkiksi köyhissä Afrikan maissa, joissa tiiviit kyläyhteisöt antavat omat vahvistuksensa osallisuuden kokemiseen köyhyydestä huolimatta. (Mt, 34-38.)

Kelan mukaan Nigel Thomas (2002) puolestaan on kehittänyt kuusiulotteisen mallin osallisuudesta. Mallissa ihmisen mahdollisuudet vaikuttaa omaan osallisuuteensa nousevat kantavaksi voimaksi. Nigel jaottelee osallisuuden seuraavalla tavalla:

- ensimmäiseksi hän kategorioi ihmisen mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin prosesseihin
- toiseksi tulee ihmisen mahdollisuus saada riittävästi tietoa itseään koskevasta tilanteesta, omista oikeuksista ja koko prosessista
- kolmas ulottuvuus on mahdollisuus vaikuttaa koko prosessiin
- neljäs ulottuvuus painottaa mahdollisuutta itsensä ilmaisuun ja omien ajatusten esittämiseen
- viidentenä on mahdollisuus saada tukea itsensä ilmaisuun
- kuudentena mahdollisuus itsenäiseen päätöksentekoon.

(Kela, 16.)

Osallisuus käsitteenä lisääntyi merkittävästi 1990-luvulla. Vuonna 1997 sisäasianministeriö asetti valtakunnallisen osallisuushankkeen. Osallisuushankkeen tavoitteena oli edistää kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. (Vuorenmaa 2016, 20.)

Kuten kaikki aikaisemmin mainitut osallisuutta tutkineet henkilöt ovat todenneet, osallisuutta on tarkasteltava myös sen puuttumisen näkökulmasta. Osittain ja melko vahvasti tähän näkökulmaan nojaa myös tämä opinnäytetyö, jossa tarkastellaan miten opaskoira paikkaa näkövammaan aiheuttamaa osallisuuden vajetta. Osallisuuden vastakäsitteiksi voidaan määritellä osattomuus, passiivisuus, syrjäytyminen ja vieraantuminen. (Nivala & Ryyänen 2013, 19-20.)

Osattomuudella tarkoitetaan ulkopuolisuuden kokemista ja ulkopuolelle jäämistä. Osattomuudessa ihminen kokee jäävänsä vaille yhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia ja voimavaroja. Se voi ilmetä voimattomuutena, avuttomuutena ja toivottomuutena. (Vuorenmaa 2016, 21.)

3.2 Osallisuus tässä opinnäytetyössä

Tässä tutkimuksessa kohderyhmänä ovat opaskoirankäyttäjät. Opaskoirankäyttäjät ryhmänä ovat luonnollisesti yhtä moninainen ryhmä kuin mikä tahansa muu ihmisryhmä kuten ”suomalaiset”. Opaskoirankäyttäjissä on täysin sokeita ja heikkonäköisiä, koko elämänsä sokeina olleita sekä myöhemmin sokeutuneita. Kaikki opaskoirankäyttäjien persoonalliset piirteet, heidän elämänhistoriansa, nykyinen elämäntilanteensa, asuinpaikkansa, koulutuksensa, sukupuolensa, ikänsä, perimänsä ja niin edelleen vaikuttavat heidän osallisuuden kokemukseensa.

Raivio ja Karjalainen (2012) peilaavat artikkelissaan vahvasti osallisuuden lähtökohdaksi työelämäosallisuutta. Se on heidän mukaansa yksi tärkeimmistä osallisuuden muodoista. Työelämäosallisuuden suhteen opaskoirankäyttäjät

joutuvat usein eriarvoiseen asemaan. Osa työllistyy hyvin. Luonnollisesti koulutus kuten muutkin edellä mainitut seikat elämänsä historiasta taloudelliseen asemaan vaikuttavat työllistymiseen. Usein näkövammaiset ovat enemmän vaarassa jäädä työelämän ulkopuolelle kuin näkevät näkemisen puutteen tuoman vajeen vuoksi, eivät sen vuoksi, etteivät olisi päteviä tehtäviä hoitamaan. Ennakkoluulot vaikuttavat myös näkövammaisten työllistymiseen. Tutkimuksessani haluan tuoda esille sitä kuinka opaskoira voi tukea ja edistää näkövammaisen mahdollisuuksia työllistyä ja paikata näkövammaisuuden tuomaan vajetta.

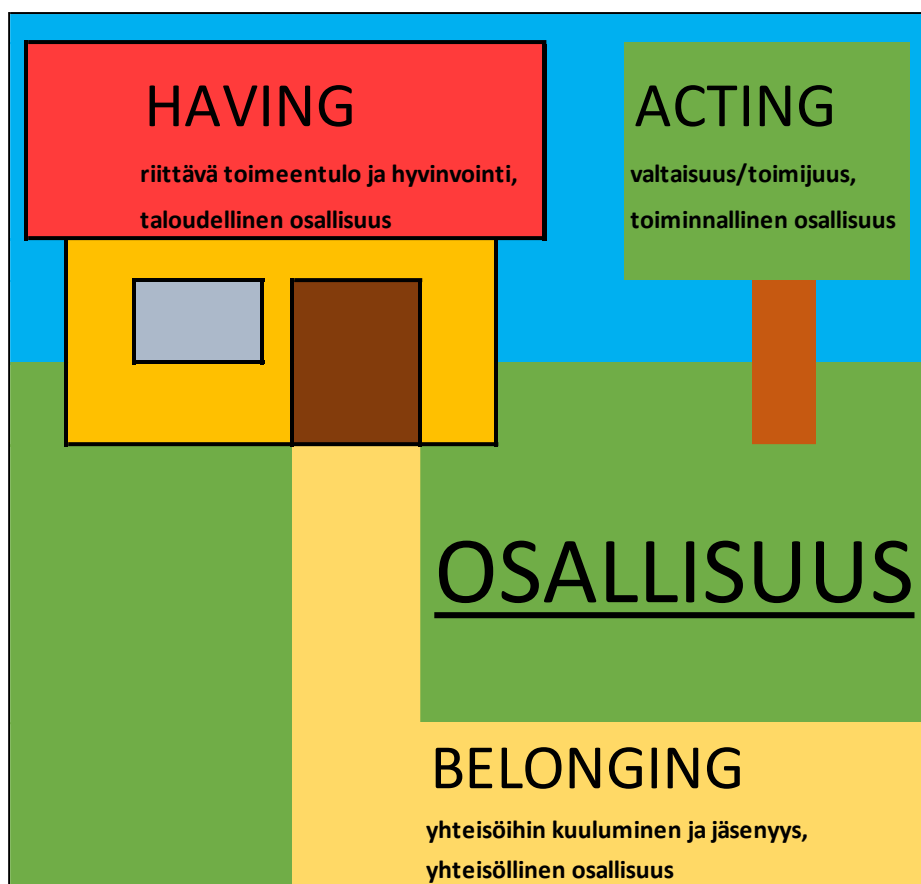
Opinnäytetyölläni etsin yhtymäkohtia tilanteisiin, joissa opaskoira tukee näitä osallisuuden ulottuvuuksia. Raivion ja Karjalaisen (2013) määrittelemät osallisuuden perusedellytykset ovat *having*, *acting* ja *belonging*. (mts.16.)

- *having* pitää sisällään riittävän toimeentulon, hyvinvoinnin ja taloudellisen osallisuuden
- *acting* kertoo valtaisuudesta, toimijuudesta ja toiminnallisesta osallisuudesta
- *belonging* ymmärretään yhteisöihin kuulumisena, jäsenyytenä ja yhteisöllisenä osallisuutena

Raivio ja Karjalainen ovat hahmotelleet jokaiselle osallisuuden ulottuvuudelle negatiivisen vastaparin eli syrjäytymisen ulottuvuuden. Nämä syrjäytymisen ulottuvuudet ovat suoraan käännettynä osallisuuden ulottuvuudet negatiiviseen muotoon. Esimerkiksi ”taloudellinen ja terveydellinen huono-osaisuus”. Raivion ja Karjalaisen mukaan osallisuus ei toteudu, jos jokin osallisuuden ulottuvuuksista ”vuotaa”. Osallisuus ulottuvuuksien tulee olla tasapainossa. (mts.17.)

Opinnäytetyössäni tarkastelen sitä, miten opaskoira voi tukea osallisuuden ulottuvuuksia ja vähentää niiden vastaparien eli syrjäytymisen ulottuvuuksien

toteutumista. Hahmotellessani tutkimukseni perustaa eli Raivion ja Karjalaisen osallisuuden ulottuvuuksia muodostin kolmesta pääotsikosta tilannetta kuvaavan kuvan (kuva 2).

Kuva 2. Mukailtu Raivion ja Karjalaisen (2013) osallisuuden ulottuvuuksista (Raivio ja Karjalainen 2013)

Kuvassa talo kuvaa seikkoja, joita ihmisellä on henkisellä ja fyysisellä tasolla, puu kuvaa toiminnallista osallisuutta ja polku talolta mahdollisuutta olla osa yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Opaskoirankäyttäjillä ja näkövammaisilla talo voi olla iso tai pieni, puu pihalla myös iso tai pieni ja polku yhteisöihin ja yhteiskuntaan joko kivinen tai tasaisempi (kuva 2).

3.3 Opaskoiran mahdollistama osallisuus

Opaskoira on arjen apuri, juhlan jelppi ja perheenjäsen. Näin nimesivät opaskoirayhdistyksen jäsenet, opaskoirankäyttäjät yhdistyksen vuoden 2015 teemoiksi. Opaskoira kulkee käyttäjänsä kanssa lähes kaikkialle. Matkalla voi tulla vastaan monenlaisia asioita, joista opaskoirankäyttäjän on selvittävä omilla ja koiransa taidoilla. Ihmiset ja elämä opaskoirakon ympärillä voivat tulla vastaan yllättäviäkin haasteita ja niistä selviytyminen vahvistavat pari-valjakon yhteistyötä. (Koljonen 2015, 2). Opaskoirankäyttäjistä ja opaskoirasta puhutaan koirakkona, joka sekin kertoo, että kyseessä on yhteistyö ja tiimi. Opaskoira ei ole apuväline siinä kuin pyörätuoli tai kävelykeppi. Opaskoira on elävä olento ja arjesta selviytymisen yhteistyökumppani. Sillä ei voi täysin korvata ihmisavustajaa ja toisaalta myöskään koiraa ei voi korvata mitään tekninen tai mekaaninen apuväline. (Hovi 2013, 48.)

Kukin koirakko on omannäköisensä kokonaisuus kirjoittaa Koljonen. Kun opaskoirasta puhutaan ”juhlan jelppinä” tarkoitetaan, että koira mahdollistaa näkövammaisen osallistumisen juhliin itsenäisesti. Koira oppii nopeasti juhlapaikan tärkeät paikat, löytämään takaisin paikalle ja näin ollen käynti esimerkiksi vessassa onnistuu vieraassakin kohteessa ilman muiden ihmisten apua. Vastaavanlaisia esimerkkejä löytyy lukuisista erilaisista tilanteista, joihin käyttäjä koiransa kanssa voi mennä. Koira oppii muun muassa löytämään pian erilaiset ovet. Tällaisia taitoja opaspennuille opetetaan jo opaspentukoulussa ja monet opaspentuperheet opettavat koirille näitä taitoja pentukodeissa kuten esimerkiksi löytämään hissien rautatieasemalla tai etsimään oven ulos. (Koljonen 2015, 2.)

Opaskoira on perheenjäsen kuten siviilikoirakin on. Sen merkitys on omistajalleen valtavan suuri. Satu Siitonen (2013) kirjoittaa Pro Gradu työssään siitä, kuinka koiran merkitys nykypäivänä nähdään ja koetaan eri tavalla kuin ennen. Inhimillistämisen diskurssissa koiran merkitys on muuttunut kotieläimestä perheenjäseneksi. Koira ei ole enää mielikuvissa ensisijaisesti samassa kuvassa punaisen tuvan ja perunamaan kanssa vaan yhdessä ihmisen kanssa. (Siitonen 2013, 2.) Kotieläimistä koira on kuitenkin ainoa eläin, joka voi päästä näin lähelle ihmistä toimien avustavassa tehtävässä.

Opaskoiran hankkiminen ja saaminen on pitkä ja monenlainen prosessi. Lu-
kuisista opaskoiran saamisen hyvistä puolista huolimatta matka siihen tilan-
teeseen, kun opaskoirakon välinen yhteistyö sujuu täysin, on pitkä. Suomessa
opaskoiria kasvattaa ja kouluttaa kolme eri koulua. Koljonen toteaa Valjaissa-
lehden (1/2015) pääkirjoituksessa, että pulman opaskoirien luovutukseen tuo
toiminnan pirstaloituminen. Jokaiselle opaskoiranhakijalle etsitään koira siitä
koulusta, jonka jonossa hän on. Koulut pyrkivät etsimään mahdollisimman so-
pivat koiran henkilölle, joka koira hakee. Näin ollen sopivaa koira voi joutua
odottelemaan pitkään. On tärkeää löytää mahdollisimman toimivat parit, koska
edessä on toivottavasti noin kymmenen vuoden yhteinen elämä ja yhteistyö.
Mikäli hakijan ensimmäinen koira on niin haastava, ettei käyttäjä voi sitä pitää,
on edessä tilanne, joka on ihmiselle hyvin rankka henkisesti. Joskus tällainen
voi johtaa jopa näkövammaisen vetäytymiseen loppuelämäksi kirjoittaa Koljo-
nen. Joku toinen henkilö saattaa epäonnistumisen jälkeen lähteä heti kokeile-
maan toista koira ja kouluttajaa ja löytää itselleen sopivan koiran. (Koljonen
2015, 2.)

Vaikka opinnäytetyössäni pääpaino onkin koiran merkityksessä käyttäjälleen
hänen osallisuutensa kannalta, niin hyvin oleellisessa roolissa opaskoiran ja
opaskoiran käyttäjän yhteistyössä on myös opaskoirakoulu, opaskoirankoulut-
taja sekä myös peesarit. Peesari on henkilö, joka vapaaehtoistyönä toimii
opaskoirankäyttäjän apuna kulkien hänen perässään etenkin aluksi, kun koira
opettelee uusia reittejä ja myöhemmin koirakon tutustuessa erilaisiin reitteihin
(Peesarit 2017). Koljonen kirjoittaa, että kaikki hänen tuntemansa koirakot,
joilla on ollut mahdollisuus harjoitella kotiympäristössään peesarin avusta-
mana, ovat edistyneet huomattavasti nopeammin ja koirankäyttäjät ovat voi-
neet hyödyntää koiraansa monipuolisemmin. (mts. 2.)

Aina yhteistyö opaskoiran ja opastettavan välillä ei ala toivotulla tavalla edisty-
mään. Kautta opaskoirien historian on jouduttu tilanteisiin, joissa koulutettuja
koiria on vedetty pois oppaan tehtävistä heti luovutuksen jälkeen ilmenneiden
sairauksien tai opaskoiralle sopimattomien piirteiden vuoksi. Koljonen kuvailee
tällaista tilannetta masentavaksi niin kouluttajalle kuin koirankäyttäjällekin. Täl-

laisia tilanteita on mahdoton ennakoida. (mts.2-3.) Tämän kaltaisten tilanteiden osalta ei voida tietenkään puhua opaskoiran lisänneen käyttäjänsä osallisuutta. Tilanteeseen vaikuttaa eniten se miten näkövammaista autetaan pääsemään tilanteen yli ja mahdollisesti pääsemään tilanteeseen, jossa hänellä on uusi koira.

Matka tilanteeseen, jossa opaskoira vahvistaa käyttäjänsä osallisuutta on usein pitkä, mutta kulkemisen arvoinen. Skogster (2014) kirjoittaa artikkelissaan Kauko Ronkaisen ajatuksia opaskoiran merkityksestä. Ronkaisen oli pitänyt haastattelussa lehtiartikkelia varten kertoa jokin asia, josta ei luopuisi. Ronkainen vastasi niitä olevan monta, mutta yksi niistä oli Lordi, hänen opaskoiransa. Opaskoiran saaminen oli muuttanut Ronkaisen elämän. Hän kertoi elinpiirinsä laajentuneen ja saaneensa uusia ihmissuhteita. Koiran kanssa kulkeminen helpottaa tutustumista ihmisiin ja toimii keskusteluiden avaajana. (Skogster 2014, 29.)

Hovin (2013) avustajakoirista tekemän tutkimuksen valossa koira tarjoaa käyttäjälleen lisäksi psykososiaalista tukea ja kannustaa käyttäjänsä fyysiseen aktiivisuuteen sekä ulkoiluun. Samat asiat nousivat esiin omasta tutkimuksestani. Haastateltavat kertoivat ulkoilun ja liikunnan määrän lisääntyneen huomattavasti opaskoiran saamisen myötä. Hovi analysoi, että näin ollessa koiraa voidaan kutsua myös kuntouttavaksi apuvälineeksi, joka vähentää käyttäjänsä muun fyysisen sekä psyykkisen kuntoutuksen tarvetta ja auttaa laajentamaan sosiaalisia suhteita vahvistaen käyttäjänsä minäkuvaa positiivisemmaksi. Hovin tutkimuksen mukaan *”koira aktivoi ja edesauttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen myönteistä olemisen kokonaisuutta ja lisää mielen tasapainoa.”* (Hovi 2013, 78.)

Koira voi tuoda joillekin käyttäjilleen vahvan pohjan osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle (Hovi 2013, 83). Yhtä haastatteluistani aloittaessani kerroin tutkimuskysymykseni, jossa etsin vastausta, miten opaskoira vaikuttaa käyttäjänsä osallisuuden kokemukseen. Haastateltava sanoi ”se mahdollistaa sen”.

Yllättävintä olivat kommentit, joissa haastateltavani sanoivat, etteivät kaipaa näköaistiaan, koska heidän elämänsä on hyvää ilman näköaistiakin. Sen sijaan koirastaan he eivät olisi olleet valmiita luopumaan.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusongelmat

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus opaskoiran merkityksestä näkövammaiselle henkilölle osallisuuden vahvistamisen näkökulmasta. Tutkimukseni yhdistyy oma vapaaehtoistyöni opaskoirien parissa sekä yhteisöpedagogin koulutukseni pohjalta kokemus osallisuuden merkityksestä ihmisen psykososiaaliselle hyvinvoinnille. Opaskoirakoulun mukaan opaskoiratoiminnassa koululla keskitytään vahvasti koirien jalostamiseen ja kasvattamiseen. Tämän tutkimuksen yksi tavoite on tuoda opaskoirankäyttäjien kokemuksia opaskoiran merkityksestä käyttäjälleen osallisuuden kannalta esille ja tuoda näkyväksi ja tunnetuksi opaskoiran merkitys osallisuuden vahvistamisessa.

Tutkimukseni alussa keskustelin Opaskoirakoulun johtajan ja sihteerin kanssa aiheeni rajauskysymyksistä. Heidän mukaansa osa-alue, jossa opaskoirankäyttäjän kokevat tarvitsevansa tukea, on etenkin ensimmäinen vuosi koiran kanssa. Aluksi rajasinkin haastateltavat ensimmäisen opaskoiran hiljattain saaneisiin henkilöihin. Muutin myöhemmin rajausta ja tutkimukseeni osallistui sekä ensimmäisen opaskoiran omistajia että usean opaskoiran omistaneita henkilöitä. Osallisuuden ollessa pääasiallinen teemani auttoi laajempi rajaus tutkimusongelman ratkaisussa. Uskoin, että haastateltavat omalla kokemuksellaan voivat tuoda tutkimukseeni kehittämisen avaimia vasta-alkajia enemmän. Kaikki haastateltavat ovat läpikäyneet haasteellisen ensimmäisen vuoden opaskoiran kanssa ja uskoin saavani myös heiltä vastauksia ensimmäistä vuotta koskeviin kysymyksiin.

Tutkimukseni tarkoituksena on lisätä ymmärrystä opaskoiran merkityksestä näkövammaisen arjessa erityisesti osallisuuden näkökulmasta ja tuoda julki tietoa opaskoirankäyttäjien arjesta sekä sen haasteista, joita opaskoira voi mahdollisesti paikata.

Opinnäytetyössäni etsin vastausta kysymyksiin:

Millaisia kokemuksia opaskoirankäyttäjille on opaskoiran tuottamasta osallisuudesta?

Miten opaskoira paikkaa mahdollista osallisuusvajetta?

4.2 Tutkimusote

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Se noudattelee fenomenologis-hermeneuttista tutkimusperinnettä. Fenomenologis-hermeneuttisessa tutkimusperisteessä ihminen on tutkimuksen kohteena ja tutkittavana. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34.)

Fenomenologisen merkitysteorian mukaan kaikki ihmisen toiminta on suuntautunut johonkin ja ihmisten suhde todellisuuteen on merkityksillä ladattua. Merkitysteoriassa ihminen on perusteiltaan yhteisöllinen. Koska tutkimukseni on fenomenologis-hermeneuttinen, sen tavoitteena on käsitteellistää tutkittava ilmiö ja kokemuksen merkitys. (mts.34-35.)

Tuomen ja Sarajärven kuvaus fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen luonteesta toi tutkimukselleni uusia perusteluita. Tavoitteeksi tuli tehdä tunnettu tiedetyksi. Opinnäytetyöni tutkii opaskoiran käyttäjien kokemusmaailmaa. Tällainen tulkinta on laadullisen tutkimuksen päämenetelmä, jossa tutkitaan yksittäisen ihmisen kokemusmaailmaa olettaen, että tutkittavat ilmiön ovat läsnä elämiskaikmassa, mutta muodossa joka ei suoraan avaudu käsitteellistämislle ja ymmärtämislle. (mts.35.)

Aineiston hankinta on ollut pitkällinen prosessi. Aloitin aineiston hankkimisen jo syksyllä 2015, kun päätin opinnäytetyöni aiheen lähtiessäni mukaan opaskoirien pentujen hoitoperhetoimintaan. Opaskoiratoiminnassa mukana olemisen on tuottanut elämääni runsaasti esiymmärrystä tutkimastani ilmiöstä ja opaskoiran tuottamasta osallisuudesta.

Aika-akseli siitä, kun aloitin haastateltavieni etsimisen siihen, kun olen haastatellut viimeisen haastateltavani, on yli vuosi. Siihen väliin mahtuu jo aikaisemmassa kappaleessani mainitsemia hetkiä yhteistyössä opaskoirien käyttäjien kanssa vapaaehtoistyöni puitteissa. Osallistuin muun muassa yritysvierailulle Fazerille, jossa mukana oli monia näkövammaisia. Fazerille koiran vieminen ei ollut sallittua, joten sain nähdä konkreettisesti miten koiran pois jääminen matkasta vaikutti osallistujien osallisuuteen vierailulla. Olin myös mukana Kesäpäivä Kangasalla – tapahtumassa, jossa oli kymmeniä opaspentuperheitä sekä opaskoirakkoja.

Tutkijan roolissa olisi hyvä osata asettua ulkopuoliseksi, jotta voisi aidon kriittisesti tarkastella tutkimaansa asiaa. Mikäli olisi tutkinut aihetta täysin ilman omaa henkilökohtaista suhdettani aiheeseen, sen ihmisiin ja koiriin, koen, että tutkimukseni anti olisi jäänyt paljon suppeammaksi.

4.3 Tutkimuksen kohde

Tutkimuksessani mukana oli sekä ikänsä sokeina olleita, myöhemmin sokeutuneita ja vahvasti heikkonäköisiä henkilöitä, miehiä ja naisia. Iältään tutkittavat olivat 30-70-vuotiaita. Kaikki tutkittavat asuivat Etelä-Suomessa. Osa tutkittavista oli mukana työelämässä, osa opiskeli, osa etsi työtä ja osa oli eläkkeellä. Osalla oli käytössään ensimmäinen opaskoira ja joillakin heistä oli ollut jo useampia opaskoiria. Yhdellä haastateltavista oli opaskoira ensimmäistä vuotta. Mukana oli perheellisiä ja yksin eläviä. Haastateltavat olivat odottaneet ensimmäistä opaskoiraansa 1,5 vuodesta aina 4 vuoteen asti. Siirtymät opaskoirien välillä olivat lyhyempiä, vain noin 1,5 viikkoa.

Tutkimukseen osallistuneiden opaskoirat olivat eri opaskoirakoulujen kasvatteja. Haastateltavien yhdistäviä tekijöitä olivat opaskoira, näkövamma sekä rakkaus koiriin.

4.4 Tutkimusaineiston koonti

Etsin haastateltavia ilmoituksella, jonka lähetin opaskoirien käyttäjien yhteiselle keskustelufoorumille sekä liitin Facebookiin oman hoito-opaskoiranpentuni Aamun Facebook-sivuille. Aamun sivuilta ilmoitusta lähtivät jakamaan monet opaskoiratoiminnassa mukana olevat. Haastateltavani olivatkin koossa jo yhden päivän jälkeen. Osa soitti minulle ja osa laitto sähköpostia. Kaikki haastateltavat ottivat itse yhteyttä minuun, kun olivat nähneet ilmoituksen. Yksi haastatelluista on tullut mukaan myöhemmin ja tutkimukseni kannalta olen saanut koko ajan arvokasta lisätietoa kuuluessani itse opaskoiratoimintaan opaspentuperheen ominaisuudessa.

Kun haastateltavat olivat löytyneet, aloitin kysymysten laatimisen teemahaastattelun muotoon. Tutkin erilaisia teorioita osallisuuteen liittyen ja valitsin haastatteluiden teoreettiseksi viitekehikseksi Raivion ja Karjalaisen (2013) jaottelemat osallisuuden perusedellytykset *having, acting ja belonging*. Haastattelut toteutin teemahaastatteluina, joiden teoriapohjana käytin osallisuuden määritelmiä *having, acting ja belonging*, jonka Helka Raivio sekä Jarno Karjalainen ovat vuonna 2013 määritelleet mukailien Erik Allardtin jäsenystä hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Allardtin määrittelemät hyvinvoinnin ulottuvuudet ovat ihmisen perustarpeita eli *having, loving ja being* (Raivio & Karjalainen 2013, 16.)

Muotoilin jokaiseen kolmeen perusedellytykseen sisältyviä kysymyksiä (liite 1.). HAVING osiossa kysyin kysymyksiä miten opaskoira vaikuttaa käyttäjänsä toimeentuloon, hyvinvointiin ja turvallisuuteen. ACTING osiossa selvitin opaskoiran vaikuttavuutta valtaisuuteen ja toimijuuteen. BELONGING osion kysymykset koskivat osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Raivio & Karjalainen 2013, 17.)

Olen haastatellut kaksi ihmistä teemahaastattelurunkoa noudattaen henkilökohtaisesti. Toisen haastateltavan haastattelin hänen kotonaan ja toisen Näkövammaisten keskusliiton tiloissa liriksessä Helsingissä. Viidelle haastateltavalle lähetin samat kysymykset sähköpostilla, joihin he vastasivat kotonaan. Kolmen sähköpostitse vastanneen henkilön kanssa olen keskustellut opaskoira-aiheesta paljon vapaaehtoistyöni puitteissa ja saanut sitä kautta tietoa

myös opaskoiran merkityksestä heidän osallisuutensa kokemisen kannalta. Olen myös tavannut heitä vapaa-ajallani opaskoiraharrastuksen parissa ja yhden haastateltavani kanssa olen matkustanut Tampereelta Tuusulaan keskustellen automatkan ajan opaskoirien merkityksestä käyttäjänsä arkeen ja sitä kautta osallisuuteen.

Vaikka haastatteluissa kysymäni kysymykset olivat samoja kuin sähköpostitse lähettämäni kysymykset niin haastatteluissa en noudattanut täysin samaa runkoa. Haastattelussa keskustelu lähti molemmilla kerroilla laajenemaan ja siirtyi jouhevasti asiasta toiseen. Halusin olla hienotunteinen haastateltaviani kohtaan enkä halunnut koko ajan olla palaamassa runkoon. Olin kiinnostunut mitä haastatteluista nousee esille ilman, että ohjaan keskustelua liikaa valitsemani teorian suuntaan. Luotin, että etsimäni asiat tulevat keskustelussa ilmi, vaikka en niitä suoraan kysymysrunгон puitteissa kysyisi.

4.5 Tutkimusaineiston analyysi

Tutkin aineistoani sisällönanalyysin ja teoriaohjaavan sekä teorialähtöisen sisällönanalyysin menetelmällä. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Se on yksittäinen metodi, mutta myös väljä teoreettinen kehys, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Tässä tutkimuksessa saatu aineisto on syntynyt teemahaastatteluiden pohjalta, jotka on tehty henkilökohtaisesti haastattelemalla, puhelimitse haastattelemalla, sähköpostilla ja havainnoimalla tutkittavan ryhmän elämää osallistumalla yhteisiin tapahtumiin sekä sosiaalisessa mediassa. Sosiaalinen media on kenties suurin aineistolähteeni, jota en kaikilta osin voi edes kirjata, sillä luen aiheeseen liittyvää tietoa sosiaalisesta mediasta päivittäin näkövammaisten opaskoirankäyttäjätävieni kirjoittamana.

Ennen tutkimukseni aineiston analyysia tutustuin opaskoira-aiheisiin ja koira-aiheisiin tutkimuksiin, jotka olivat pääosin Pro Gradu töitä. Suurin osa tutkimuksista olivat myös laadullisia tutkimuksia. Koira-aiheisiä tutkimuksia on paljon, mutta opaskoiran osallisuuden merkitystä tutkivaa tutkimusta en löytänyt. En myöskään löytänyt viimevuosina tehtyä opaskoiran vaikuttavuustutkimusta.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 92) kirjoittavat siitä, että varsinkin uudet ja aloittelevat tutkijat löytävät aineistosta useita kiinnostavia asioita, joita haluaisivat tutkia ja raportoida omassa tutkimuksessaan. Tuomen ja Sarajärven mukaan tulisi muistaa, ettei maailman kaikkia asioita voi tutkia yhden tutkimuksen puitteissa. Tulee osata rajata tarkkaan tutkittava alue, mutta kun raja on tehty, tulee osata kertoa rajatusta alueesta mahdollisimman tarkasti. Muut aineistosta nousseet kiinnostavat aiheet tulee raportoida lopuksi vihjeiksi tutkimuksesta esiinnousseista jatkotutkimisen aiheista. (mts. 92.) Tuomen ja ja aikaa tehdä tämä tutkimus oli rajallinen.

Ennen haastatteluihin ryhtymistä ryhmittelin kysymykset teemoihin Raivion ja Karjalaisen (2013, 16) osallisuuden perusedellytysten mukaan. Sähköpostitse lähetetyissä haastatteluissa haastateltavat vastasivat kysymyksiin haastattelun teoriarungon mukaan ja lähes kaikkiin kysymyksiin tuli jokin vastaus. Koska jokaiseen kolmeen Raivion ja Karjalaisen (2013) määrittelemään osallisuuden perusedellytykseen oli useampia kysymyksiä, vastasi jokainen haastateltava ainakin johonkin jokaisen osa-alueen kysymykseen. Haastatteluissa, jotka toteutin itse haastatteleamalla kaikki kysymykset eivät tulleet niin suoraan esitetyiksi, mutta toisaalta niiden haastatteluiden anti oli muuten moninaisempi ja antoisampi. Koitin kuitenkin noudattaa Tuomen ja Sarajärven (2009) esille tuomaa tutkija Timo Laineen esittelemää runkoa laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisestä ”*päätä mikä aineistossa kiinnostaa ja tee VAHVA PÄÄTÖS*”. Pyrin tutkimuksessani pysymään ennalta suunnitelluissa teemoissa (mt. 94).

Luin kaikki aineistot läpi ja kirjasin ylös kiinnostavimmat asiat ja asiat, jotka tukivat valitsemaani teoriaa osallisuudesta. Aineistoa lukiessa nousi mieleen uusia tarkentavia kysymyksiä ja osan niistä lähetin haastateltaville jatkovastattavaksi. Näissä halusin nimenomaan syventämään aiheita, jotka olin valinnut kiinnostavaksi ja välttämään aiheen harhautumista sivuraiteille.

Jaottelin aineistosta nousseet suurimmat kiinnostuksen kohteet. Nämä olivat liikunta, joka vahvistaa osallisuuden ulottuvuutta HAVING, opaskoirayhteisöt,

joka on osana ulottuvuutta BELONGING ja opaskoiran mahdollistama itsenäisempi elämä, joka vahvistaa ulottuvuutta ACTING. Voisi kuvitella, että olisin joutunut etsimään vaivalloisemmin kolmeen osallisuuden ulottuvuuteen liittyen jonkin noston, mutta nämä kolme nousivat aineistosta esille ennen kuin olin osannut edes yhdistää niiden tukevan eri teorioita. Tuomi ja Sarajärvi kirjoittavat kompastuskivestä, jossa tutkija on saattanut kuvata analyysin tarkasti, mutta ei ole kyennyt tekemään niistä johtopäätöksiä (mt.105.) Koitin pitää tämän mielessäni esitellessäni tuloksia.

5 OPASKOIRA NÄKÖVAMMAISEN ELÄMÄSSÄ

5.1 Lähtökohdat opaskoiran hankkimiseen

Opaskoiraa voi hakea kahdeksantoista vuotta täyttänyt näkövammaisen. Lääkäri kirjoittaa lähetteen keskussairaalan näönkuntoutusosastolle, jossa kuntoutusohjaaja kartoittaa tilanteen alustavasti. Toisen kartoituksen tekee opaskoirakoulu. Opaskoiran hakijalla tulee olla motivaatio huolehtia koirasta ja mahdollisuus liikkua sen kanssa riittävästi. Opaskoirat luovutetaan jonon mukaan, mutta jo aikaisemmin opaskoiran kanssa eläneet menevät uusien käyttäjien edelle, koska opaskoira vaikuttaa merkittävästi näkövammaisen elämään ja liikkumiseen. (NouHau opaskoirakoulu 2017.)

Ensimmäisen opaskoiran saamiseen menee yleensä vuosia. Kysyin haastattelutilta kuinka kauan heillä meni saada opaskoira sen jälkeen, kun he olivat tehneet päätöksen hankkia opaskoira?

*”Neljä vuotta! Tämä siis ensimmäisen opaskoirani kohdalla. Ensimmäisen ja toisen opaskoirani välissä minulla oli puolitoista viikkoa opaskoiratonta aikaa.”
Nainen 44 v.*

”3 vuotta”Mies 47 v.

”4 vuotta”Mies 36 v.

”Opaskoiran saaminen kesti noin 3 vuotta.” Nainen 51 v.

Odotusaika ensimmäisen opaskoiran kohdalla on usein pitkä. Havainnoidessa opaskoiran positiivisia vaikutuksia käyttäjälleen ja huomioiden ensimmäisen vuoden haasteet opaskoirankäyttäjille niin odotusaika on mielestäni liian pitkä. Osallisuuden lisääminen on ollut osa Euroopan unionin ja Suomen hallituksen tavoitteita 2010-luvulla (Raivio & Karjalainen 2013, 12). Mikäli opaskoiran merkitys käyttäjälleen osallisuuden kannalta huomioitaisiin paremmin, tulisi opaskoiransaamisprosessia nopeuttaa.

5.2 Opaskoira mahdollistaa itsenäisen liikkumisen

Kaikki haastateltavani toivat esille opaskoiran merkityksen itsenäisen liikkumisen kannalta. Jokainen ihminen haluaa, että pääsee liikkumaan itsenäisesti paikasta toiseen mieluiten ilman, että tarvitsee siihen toisen ihmisen apua tai lupaa. Opaskoiran mahdollistaessa näkövammaisen itsenäisemmän liikkumisen mahdollistaa se Raivion ja Karjalaisen jaottelemien kaikkien kolmen osallisuuden ulottuvuuden vahvistumisen, mutta etenkin liikkumisen (Raivio ja Karjalainen 2013, 16-17). Having-ulottuvuuteen liittyen opaskoiran avulla näkövammaisen hyvinvointi paranee, muun muassa koska hän pääsee ja hänen täytyy käydä lenkillä päivittäin. Opaskoira tuo turvallisuuden tunnetta toimiesaan näkökyvyn paikkaajana sekä koira yleensäkin koetaan turvallisuuden tuojaksi. Yksi haastateltavistani antoi minulle mukaan haastatteluteemoja täydentäviä lehtileikkeitä. Osa kursivoiduista kommentteista on omista haastateltavistani ja osa näistä lehtileikkeistä.

”Opaskoirat ovat antaneet minulle täydellisen omatoimisuuden liikunnassa kodinulkopuolella. Voin niin päivällä kuin yölläkin lähteä ulos, en ole neljän seinän vanki. Olen esimerkiksi käynyt kuusi kertaa Canarian saarilla kahdestaan opaskoirani kanssa. Tammikuussa lenkkeilin yli 300 kilometriä opaskoiran kanssa.” Mies 69v.

Kaikki haastateltavat korostivat sitä, että opaskoira antaa heille vapauden lähteä ulos kuin he haluavat aivan kuten kuka tahansa. Ilman opaskoiraa tämä ei onnistuisi ja kukaan ihmisopas ei ole käytössä aina.

”Opaskoiran kanssa voi liikkua rennommin, vapaammin ja nopeammin kuin valkoisella kepillä ja taksilla matkustettaessa kaikki ihmiskontaktit ja ympäristö katoavat. Opaskoiran kanssa tapaa ihmisiä kaduilla, busseissa ja metrossa. Opaskoira mahdollistaa myös uimiseni uimahallissa, koska voin itsenäisesti mennä uimahalliin ja sieltä kotiin opaskoiran avulla. En ole riippuvainen kenestäkään. Meidän Lauttasaaren uimahallissa opaskoirasta myös huolehditaan oikein mielellään minun ollessani uimassa. :)” Nainen 44v.

Opaskoira on käytössä vaikka keskellä yötä. Opaskoiran avulla haastateltavat ovat kyenneet kokemaan yhteiskunnallista ja toiminnallista osallisuutta ja osallisuutta, joka vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa eli ulottuvuuksiin belonging ja acting. Belongin ulottuvuus mahdollistuu osallisuutena ympäristöön ja acting tuottaa toimijuutta ja itsemääräämistä. (Raivio ja Karjalainen 2013, 17.)

5.3 Opaskoira mahdollistamassa itsemääräämisoikeutta

Osallisuuden ulottuvuus acting kuvaa valtaisuutta ja ihmisen itsemääräämisoikeutta. Haastateltavat kuvaavat opaskoiran tuomaa vapautta useaan otteeseen.

”opaskoira antaa mahdollisuuden liikkua milloin ja minne vain mutta ihmisopas/avustaja on lasten takia oltava matkassa usein” Mies 36v.

Ihmisoppaat ovat töissä, kun heillä on sovittu työaika. Opaskoira on käyttäjänsä kanssa aina. Opaskoiralle hänen omistajansa on erityisen tärkeä. Opaskoira kiintyy opastettavaansa ja opastaa sekä suojelee häntä usein myös silloin, kun koira ei ole varsinaisesti siihen ohjeistettu.

”Menin hotellin uima-altaalle ottamaan aurinkoa, opaskoira tietysti mukana. Sillä oli oma pyyhe minkä päällä se makasi sekä oma aurinkovarjo, joten sille ei tullut kuuma. Kun menin uimaan, ihmiset kertoivat koiran kulkeneen tiiviisti altaan reunoja pitkin vierelläni minun uidessa altaassa. Se vahti minua, ettei mitään tapahdu.” Mies 69v.

Useassa kohdassa haastateltavani tuovat tärkeän osallisuuden ulottuvuuden eli turvallisuuden tunteet esille. Opaskoira lisää heidän turvallisuudentunnetaan ja toimii ikään kuin henkivartijan roolissa. Yhteiskuntamme toiminnat ja toimenpiteet pyritään vaikuttamaan osallisuuden toteutumiseen, yksilön ja ryhmien kokemuksiin osallisuudesta. Yksilön oikeudet ilmenevät konkreettisimmillaan oikeuksina eruspalvelulaissa turvattuihin palveluihin. Yhteiskunnallisen toimintakykyisyyden rajoitteet kuten vamma tai sairaus vaativat yhteiskunnalta osallisuutta tukevia ja turvaavia erityistoimia ja palveluja. (Raivio ja Karjalainen 2013, 28.) Opaskoirat ovat osa yhteiskunnan tuottamaan palvelua näkövammaisten osallisuuden vahvistamiseksi.

Toiminnallisen osallisuuden ulottuvuutta tukee opaskoirakon välinen suhde, mikä muotoutuu usein erityiseksi luottamussuhteeksi, jossa opaskoirasta tulee käyttäjänsä liikkumisen avustamisen lisäksi myös omanlaisensa henkivartija.

”Luotan enemmän opaskoiraan kuin ihmisoppaaseen. Ihmisoppaan kanssa olen aina riippuvainen toisesta ihmisestä, kun taas opaskoiran kanssa voin toimia ja liikkua itsenäisesti tutuilla, oppimillamme reiteillä tarvitsematta kenenkään ihmisen apua.” Nainen 44v.

Vantaan opaskoirakoulun sivuilla kerrotaan, että opaskoiran koulutus tehdään hyvin perusteellisesti ja siinä noudatetaan huolella laadittua 20 viikon koulutusohjelmaa. Tänä päivänä koulutus perustuu positiiviseen vahvistamiseen. Koiralle opetetaan muun muassa väistämään eteen tulevat esteet, mutta jos kiertäminen ei ole mahdollista tai aiheuttaisi vaaratilanteen, niin koira opetetaan pysähtymään odottamaan lisäohjeita. (Opaskoirakoulu 2017.) Näin ollen opaskoira vahvistaa käyttäjänsä turvallisuutta.

”..lähdimme junassa opaskoiran kanssa kävelemään kohti veturia..availin ovia ja kuljimme vaunusta vaunuun. Jälleen avasin yhden oven, mutta koira pysähtyi kuin seinään eikä suostunut liikkumaan. Yritin ottaa askeleen eteenpäin, mutta koira meni todella nopeasti poikittain eteeni. Samalla paikalle tuli ihminen, joka kertoi, että jos koira ei olisi estänyt minua, olisin pudonnut veturin ja ensimmäisen vaunun väliin..” Mies 69v.

Mikäli opaskoirankäyttäjä menettää jostain syystä koiransa, niin he joilla on jo ollut opaskoira käytössään, ovat ensisijaisina jonossa. Tämä perustellaan sillä, että opaskoirankäyttäjät ovat jo tottuneet liikkumaan opaskoiran kanssa ja koiran puuttuminen aiheuttaa heille yhtäkkiesti suuren elämänmuutoksen koiran puuttuessa. Valitettavasti toisen koiran saaminen ei kuitenkaan monesti käy yhtä nopeasti kuin näkövammaisella olisi siihen tarve. Tämä aiheuttaa hetkellisesti ison osallisuuden vajeen näkövammaisen liikkuvuudessa.

Tällaisen tilanteen tullessa vastaan kääntyy opaskoiran tuoma osallisuuden vahvistus valitettavasti osallisuuden vastaparien eli syrjäytymisen ulottuvuuk-sien puolelle tuoden muun muassa turvattomuutta ja osattomuutta (Raivio ja Karjalainen 2013, 17). Onneksi tämä pyritään ottamaan huomioon opaskoira-koulujen puolesta ja mahdollistamaan uusi opaskoira henkilölle mahdollisim-man pian.

Vaikka lain mukaan opaskoiran tuominen kaikkiin yleisiin tiloihin on mahdollis-tettu, on paikkoja joihin opaskoiran kanssa ei voi mennä. Olin mukana näkö-vammaisten kanssa vierailulla Fazerilla. Fazerilla valmistetaan elintarvikkeita, joten heidän tiloihinsa ei saanut viedä edes opaskoiraa. Toimin ihmisoppaana näkövammaisille ystäväilleni täällä ja siinä tilanteessa huomasin kuinka merkitt-ävasti opaskoira paikkaa näkövammaisen osallisuuden tunnetta. Liikkuminen on luultavasti suurin osa-alue osallisuuden näkökulmasta, johon opaskoira vaikuttaa erityisen merkittävästi. Ymmärsin Fazerilla, että roolini oppaana oli opaskoira heikompi ja huomasin käytännössä miten näkövammaisen osalli-suuden kokeminen saattoi vähentyä, kun piti kysyä ihmisoppaalta samassa ti-lanteessa kuin opaskoiralle olisi voinut vain antaa käskyn. Opaskoiran puuttu-minen toi esille osallisuuden vastaparien esiintymistä eli riippuvuutta toisista ihmisistä ja turvattomuutta, sillä kuten haastateltavani kertoivat, he luottavat enemmän opaskoiraan kuin ihmisoppaaseen.

5.4 Opaskoira luomassa uusia yhteisöjä

Kaikki haastateltavat toivat vahvasti esille opaskoiran tuoneen heidän elä-määnsä uusia yhteisöjä. Niistä tärkeimpänä mainittiin opaskoirayhteisöt, joihin kuuluu opaskoirankäyttäjien lisäksi muita opaskoirien parissa työskenteleviä ja

vapaaehtoistyötä tekeviä sekä opaskoiraharrastajia. Ihmisen identiteetti rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin, suhteessa siihen yhteiskuntaan ja niihin yhteisöihin, joihin hän kuuluu ja joissa hän voi vaikuttaa toteaa Koskivuori opinnäytetyössään. (Koskivuori 2015, 44).

” Käymme opaskoirani kanssa paljon erilaisissa opaskoiratapahtumissa, joissa tietysti tapaamme paljon muita opaskoirakkoja. Olen saanut opaskoirapiireistä uusia ystäviä ja tuttavuuksia. Tapahtumissa on iloinen ilmapiiri ja opaskoira yhdistää meitä kaikkia, niin koirankäyttäjiä kuin peesareitakin. Jonkun viikonlopputapahtuman jälkeen olen saanut paljon uutta positiivista energiaa. :) Kuulun myös amerikkalaiselle opaskoira-keskustelulistalle, jossa on opaskoira-koita ympäri maailmaa. Listan kautta olen saanut pari ulkomaalaista ystävää, joiden kanssa skypetämme. Lisäksi listalta on todella mielenkiintoista lukea opaskoirakäytännöistä ympärimaailman. Myös Facebook-kavereissani on opaskoirankäyttäjiä ja peesareita.” Nainen 44v.

Yksi haastateltavista (mies 47v.) kertoi, että hänen elämänsä on tullut opaskoiran myötä uusiksi kerhoja, uusia ystäviä ja näissä yhdistävänä tekijänä on koira. Haastateltavan mukaan hän ei voisi kuulua näihin kerhoihin ja yhteisöihin ilman koira, koska silloin hän tuntisi itsensä ulkopuoliseksi. Ulkopuolisuuden kokeminen on Raivion ja Karjalaisen (2013) mukaan yksi osallisuuden negatiivisen vastaparin syrjäytymisen ulottuvuus, jossa ihminen kokee osattomuutta (Raivio ja Karjalainen 2013, 17). Haastateltava koki, että koira on tekijä, joka mahdollistaa yhteisöön kuulumisen. Opaskoira vahvistaa tässä tilanteessa osallisuuden ulottuvuutta belonging.

Haastateltavat kertoivat, että ihmiset tulevat herkemmin juttelemaan, kun koira on mukana (kuva 3). Koira on tavallaan kuin ”jäänmurtaja” ja antaa aiheen keskusteluille. Yksi haastateltavista mainitsikin, että ”vaikeampaa se on valkoisesta kepeistä alkaa jutella kuin opaskoirasta”.

Kuva 3. Opaskoira Vilka Linnamäellä. (Opaskoira Vilka Facebooksivu 2017)

Opaskoiran yhteisöllisyyden merkitys on vahvistunut viimevuosina sosiaalisen median tarjoamien mahdollisuuksien osalta. Sosiaalinen media yhdistää opaskoirien käyttäjät muihin opaskoirien kanssa yhteydessä oleviin ihmisiin. Aikaisemmin yhteydenpito tapahtui sähköpostitse.

5.5 Opaskoira terveyden edistäjänä

Osallisuuden olennainen osa on terveys ja hyvinvointi sekä turvallisuus. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että opaskoira lisää heidän terveyttään ja hyvinvointiaan, koska opaskoiraa sekä täytyy että saa ulkoiluttaa ja lisäksi opaskoira mahdollistaa liikkumisen harrastuksiin.

Opaskoiran kerrottiin mahdollistavan muun muassa kuoroharrastuksen ja teatteriharrastuksen. Haastateltavat kertoivat, että pääsisivät harrastukseen ilman opaskoiraa, mutta opaskoira helpottaa harrastukseen menemistä itsenäisesti huomattavasti. On mukavampi lähteä liikkeelle, kun sen voi tehdä itsenäisenä päätöksenä ilman toisia ihmisiä.

Kaikki haastateltavat kertoivat kävelevänsä pitkiä matkoja lenkkeillessään opaskoiran kanssa. Monet heistä kuvaavat, ettei kyseisiä lenkkejä olisi tullut tehtyä ilman opaskoiraa. Marianne Tenhami kirjoittaa Valjaissa- lehdessä

2/2016 Marita Vainion kokemuksista siitä miten hänen opaskoiransa ovat vaikuttaneet hänen terveyteensä. Vuonna 2016 opaskoirateemaksi nimettiin Vantaan opaskoirakoululla teema: Opaskoira- terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitäjä. Samana vuonna vuoden opaskoirakoksi valittiin Marita Vainio. perustelut asialle olivat Vainion opaskoirien merkitys hänen terveytensä lisääjinä. Vainio uskoo, että hän ei voisi kävellä enää lainkaan ilman opaskoiriensa vuosien aikana antamaa tukea hänen liikkuvuudelleen. Vainio kiteyttää artikkelissa opaskoiran merkityksen hänen terveydelleen sanoin: *”Siinä on verenpainelääke, unilääke, mielialalääke, sokerilääke, laihdutuslääke ja vitamiinipilleri”*. Vainion mukaan opaskoiran vuoksi hänen diabeteksensa pysyy myös paremmassa kunnossa. (Tenhami 2016, 10.)

Opaskoiran terveyttä edistävä luonne on vahvasti sidoksissa osallisuuteen, joka on mielestäni koko osallisuuden mahdollistumisen pohja. On ensin taattava, että on henkisesti ja fyysisesti riittävän terve, jotta osallisuuden muut ulottuvuudet voivat lähteä toteutumaan. Mikäli ihmisen kärsii ongelmista terveyden kanssa vaikuttaa se vähentävästi myös muihin osallisuuden ulottuvuuksiin. Raivio ja Karjalainen (2013, 17) kuvaavat kaaviossa osallisuutta kolmesta ulottuvuudesta having, acting ja belonging. Terveys ja hyvinvointi asetuvat näistä kolmesta ulottuvuudesta eniten ulottuvuuteen having, mutta vaikuttavat vahvasti myös ulottuvuuksiin acting ja belonging.

5.6 Opaskoira ystävänä ja perheenjäsenenä

Opaskoirankäyttäjälle opaskoira on kuvainnollisesti kuin oma lapsi tai hyvin läheinen sukulainen. Opaskoiran seurassa ihminen voi olla oma itsensä ja hänen ei tarvitse miellyttää ketään vierasta ihmistä. Haastateltavani kuvaa useaan otteeseen sitä kuinka opaskoira on kuin osa heidän identiteettiään, joku, jolta ei pääsääntöisesti tarvitse kysyä lähdetäänkö jonnekin ja käykö tämä asia opaskoiralle. Toki opaskoira on elävä olento ja voi joskus olla kipeänä ja tällöin tilanne on toinen. Yksi haastateltava kuvaa luottonsa olevan koiraan suurempi kuin ihmisoppaaseen.

”Luotan enemmän opaskoiraan kuin ihmisoppaaseen. Ihmisoppaan kanssa olen aina riippuvainen toisesta ihmisestä, kun taas opaskoiran kanssa voin toimia ja liikkua itsenäisesti tutuilla, oppimillamme reiteillä tarvitsematta kenenkään ihmisen apua.” Nainen 44v.

Opaskoira koetaan vahvasti perheenjäseneksi ja osassa tapauksista voisi jopa sanoa persoonaksi. Opaskoira tuo oman pienen yhteisönsä käyttäjälleen, he ovat tiimi. Haastateltavani kuvasivat opaskoiriensa valtavan suurta merkitystä heille ystävinä ja perheenjäseninä. Opaskoira on tärkeä oman perheen ja itsen lisäksi myös ystäville ja jopa harrastusporukoille.

”Keskiviikkona 23.10.2013 menin opaskoirani kanssa viimeistä kertaa kuoro-harjoituksiin, koska koira jäi eläkkeelle ja olin saamassa uuden opaskoiran. Päivä oli upea ja mieleenpainuva. Kahvituksen aikaan kuoromme taiteellinen johtaja pyysi minua laittamaan koiralle valjaat ja talutushihnan kaulaan. Tein työtä käskettyä. Johtaja vei koiran hihnasta taluttaen noin 60:n mieskuorolaisen eteen. Kuoronjohtaja antoi äänet tenoreille ja bassoille ja me mieslaulajat lauloimme koiralle suomen laulun. Laulu lauletaan kuoromme jäsenille aina, kun hän täyttää pyöreitä vuosia tai jää eläkkeelle. Tämän jälkeen lauloimme serenadin naisille (koira oli tyttö) ja koira pääsi naiskuoron väliin. Laulujen jälkeen koira kukitettiin ja se sai kolme mehevää luuta.” Mies 69v. (Koiran nimi muutettu ”koiraksi”).

Esimerkki kertoo opaskoiran sanoin kuvaamatonta arvoa käyttäjälleen. Raisa Cacciatoren mukaan itsetuntoon vaikuttavat kaikki ihmissuhteet, palaute mitä toisilta saa ja ympäristön kannustus (Cacciatore 2017). Itsetunnon ja osallisuuden vahvistumisen määritelmässä on paljon yhteistä. Seikat, jotka vaikuttavat vahvistavasti itsetuntoon, vaikuttavat vahvistavasti myös osallisuuteen. Ele, jonka kuorossa käyvä mies sai kuorotovereiltaan hänen opaskoiransa jäädessä eläkkeelle, vahvasti sekä itsetuntoa että osallisuutta. Toki eleeseen vaikutti myös miehen oma persoona ja millainen ihminen hän on. Opaskoira toi kuitenkin yhteisöllisyyttä ja osallisuutta koko kuorolle vahvistaen opaskoiran käyttäjän lisäksi varmasti myös kaikkien muiden kuorolaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta ja näin ollen osallisuutta.

5.7 Opaskoiran tuoma taloudellinen hyöty

Haastattelun tuomien tulosten mukaan opaskoirankäyttäjät eivät kokeneet suoranaisesti opaskoiran vaikuttaneen merkittävästi oman taloudelliseen tilanteeseensa ainakaan sitä merkittävästi vahvistavasti. He mainitsivat opaskoiran korkeintaan olevan avuksi liikkumisessa työpaikalle.

”Opaskoiran kanssa liikkumiseni on varmempaa, nopeampaa ja pystyn käyttämään sujuvasti yleisiä kulkuneuvoja. Näin myös töihin ja opiskeluun pääsy on itsenäisempää.” Nainen 51 v.

Sen sijaan Valjaissa lehdessä 3/2014 Sari Karjalainen kirjoittaa Salla Huhtalan mietteitä opaskoirastaan. Huhtala koki opaskoiran vaikuttaneen merkittävästi hänen taloudelliseen tilanteeseensa.

”Opiskelu-, työ- ja perhekuviot eivät sujuisi ilman rivakasti kulkevaa apuvälinettä..opaskoira on kuin käsi tai jalka. jos se ei ole jostain syystä mukana on vähän orpo olo.”

Raivio ja Karjalainen (2013) kuvaavat työssäkäynnin olevan keskeinen tekijä taloudellisen hyvinvoinnin sekä sosiaalisen kestävyyden ylläpitämiseksi. Riittävän suuren osan väestöstä tulisi kyetä osallistumaan työelämään, jotta pysymme takaamaan toimeentulon ja palvelut niille, jotka eivät ole työelämässä. Opaskoiran helpottaessa näkövammaisen osallistumista työelämään vaikuttaa opaskoira välillisesti koko maamme osallisuuden tilanteeseen. (Raivio ja Karjalainen 2013, 17.)

Lähes kaikki haastateltavat kertoivat, että kustannukset opaskoirasta ovat korkeammat kuin mikä on opaskoirankäyttäjille maksettava kulukorvaus. Opaskoirankäyttäjien mukaan opaskoira on siihen menevien kulujen arvoinen moninkertaisesti. Opaskoiran kerrottiin myös tuovat lisää vastuuta ja siivoustyötä.

”Siivouksen määrä tosin on valtavasti lisääntynyt koiran mukanaan tuoman kuran ja karvojen takia. Taloudelliseen tilanteeseen en näe koiran vaikuttaneen.” Nainen 51 v.

”Kyllä, saamamme huoltokulukorvaus on todella pieni. Toisaalta opaskoira on minun silmäni ja minulle niin tärkeä, että en ole edes vaivautunut laskemaan, miten paljon ylimääräisiä kuluja siitä koituu. Olemme tiimi: opaskoira auttaa minua ja minä huolehdin sen hyvinvoinnista. Tässä tiimityöskentelyssä ja -ystävyydessä raha on pienin asia mitä ajattelen.” Nainen 44 v.

Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan puhunut negatiivisesti kuluista vaan kaikki totesivat koiran tuomien hyötyjen paikaavan sen tuomat kulut moninkertaisesti. Oma näkemykseni on haastateltavien vastauksista riippumatta se, että opaskoira lisää osallisuutta myös taloudellisesta näkökulmasta. Opaskoira ei lisää sitä suoraan, mutta opaskoira mahdollistaa taloudellisen osallisuuden mahdollistaessaan käyttäjänsä fyysisen ja henkisen kunnon kohentamisen, yhteisöihin kuulumisen, verkostojen kasvamisen siis osallisuuden vahvistumisen. Raivion ja Karjalaisen mukaan osallisuuden linkittyminen työllisyyteen ja työntekoon on heidän tutkimustensa mukaan selkeä (Raivio ja Karjalainen 2013, 12).

5.8 Opaskoiran merkitys osallisuuden ulottuvuuksiin peilaten

Kappaleessa 3 kuvailtiin osallisuuden ulottuvuuksia muun muassa Raivion ja Karjalaisen mukaan sekä Thomasin mukaan. Seuraavassa taulukossa on koottu sekä Thomasin määrittelemien ulottuvuuksien että Raivion ja Karjalaisen määrittelemien ulottuvuuksien mukaan havaintoja, jotka nousivat aineistosta esille. Esille nousseet havainnot olivat huomattavasti laajempia kuin taulukossa, jossa on yksi havainto ruutua kohden (Taulukko 1).

Opaskoiran merkitys osallisuuden kokemukseen Thomasin, Raivion ja Karjalaisen osallisuuden ulottuvuuksiin peilaten				
THOMAS, 6 ULOTTUVUUTTA			RAIVIO & KARJALAINEN, 3 ULOTTUVUUTTA	
OSALLISUUTTA LISÄÄVÄT TEKIJÄT	Mahdollisuus vaikuttaa itseilmaisuuksiin ja omien ajatusten esittämiseen	Opaskoiran kanssa liikkeessä ihmiset jäävät juttelemaan helpommin.	Having	Opaskoira lisää hyvinvointia lisääntyneen liikunnan muodossa, mahdollisten harrastuksia ja lisäten sosiaalisia suhteita.
	Saada tukea itsensä ilmaisuun	Opaskoira antaa itsevarmuutta, helpompi jutella, opaskoirasta saa puheenaiheen.	Acting	Opaskoiran kanssa liikkuminen, osallistuminen, toiminnallisuus ja itsemääräämisoikeus lisääntyvät.
	Mahdollisuus itsenäiseen päätöksen tekoon	Opaskoiran kanssa voi lähteä ulos, kauppaan ja liikkumaan silloin, kun itse haluaa.	Belonging	Opaskoiran myötä tulee uusia yhteisöjä joihin kuulua ja ihmiset alkavat jutella helpommin, kun mukana on koira.
OSALLISUUSNEUTRAALIT TEKIJÄT	Mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin prosesseihin	Osa haastateltavista ei kokenut opaskoiran vaikuttaneen työllistymiseen tai opiskeluihin.	Having	Haastateltavat eivät kokeneet opaskoiran vaikuttaneen heidän taloudelliseen tilanteeseensa kohentavasti.
	Saada riittävästi tietoa itseään koskevasta tilanteesta, omista oikeuksista ja koko prosessista	Opaskoira ei vaikuta merkittävästi tähän osallisuuden ulottuvuuteen.	Acting	Osa haastateltavista ei kokenut opaskoiran vaikuttaneen työllistymiseen tai opiskeluihin.
	Vaikuttaa koko prosessiin	Opaskoira lisää osallisuuden kokemusta, koska näkövammaisen pääsee vaikuttamaan mm. omaan liikkumiseensa.	Belonging	Osa haastateltavista ei kokenut opaskoiran vaikuttaneen työllistymiseen tai opiskeluihin.

Taulukko 1. Opaskoiran merkitys osallisuuden ulottuvuuksiin (Raivio ja Karjalainen 2013 ja Thomas 2002)

5.9 Opaskoira tulevaisuudessa

Opaskoiran merkitys osallisuuden näkökulmasta on suuri, mutta kaikki eivät opaskoira omista eivätkä käytä apunaan. Osana tutkimustani tein pienen kyselyn tulevaisuuteen opaskoirien osalta. Kysyin haastateltavilta miten he kokevat opaskoirien aseman muuttuvan tulevaisuudessa vuoteen 2030 mennessä vai kokevatko he sen muuttuvan. Teknologien parissa kehitellään koko ajan uusia laitteita näkövammaisten liikkumisen avuksi ja kysyin haastateltavilta miten he suhtautuvat näihin.

”Niin kauan kuin muistan, yksijos toinenkin pellepeloton on yrittänyt kehittää opastutkaa tai vastaavaa näkövammaisten liikkumisen avuksi. Minäkin olen ollut testaamassa muutamia. Kuitenkaan mikään kokeilluista opastutkista ei

ole ollut täydellinen ja opastutkien lisälaitteet ovat häirinneet ainakin minua. Olisihan se hienoa, että kaikilla näkövammaisilla olisi vuoteen 2030 mennessä apunaan opastutka, mutta ei mikään teknologian ihme tule koskaan korvaamaan hyvin toimivaa, elävää opaskoiraa. Monet näkövammaiset ajattelevat näin, eivätkä siis edes halua ottaa opastutkaa käyttöön mikäli vuonna 2030 on edelleen opaskoiria. He siis valitsevat mielummin opaskoiran kuin opastutkan. Lisäksi opastutkissa on aina jotain ylimääräistä kuten kuulokkeet, silmälasit, vyö tai vastaavaa, joka on laitettava vaatetuksen päälle tai johon on muuten pukeuduttava. Se häiritsee todella paljon liikkumista. Jos opastutkaa voisi kantaa vaikka taskussa tai repussa ja se olisi huomaamaton, useammat näkövammaiset saattaisivat olla siitä kiinnostuneita. Opaskoiran kanssa ei tarvita mitään ylimääräistä: koiralle vain valjaat päälle ja menoksi, eikä itsellä mitään kuulokkeita, silmälasia tai vastaavaa häiritsemässä liikkumista.” Nainen 44v.

Näin kuvaili asiaa yksi haastateltavistani. Vaikka teknologia harppaisi kuinka ison askeleen tahansa ei se pysty saavuttamaan elävän olennon kuten opaskoira tuomaa merkitystä osallisuuden vahvistajana (kuva 4).

Kuva 4. Opaskoira Vilka ja opaspentu Nksi kauppakeskuksessa. (Opaskoira Vilka Facebook-sivu 2017)

6 POHDINTA

Tutkimuksessani etsin vastausta kysymyksiin: Millaisia kokemuksia opaskoirankäyttäjille on opaskoiran tuottamasta osallisuudesta? Miten opaskoira paikkaa mahdollista osallisuusvajetta?

Aarnio ja Hulkkonen ovat tutkineet opinnäytetyössään (amk) aihetta näkövammaisen ihmisen kokemuksia opaskoiran kanssa elämisestä. He ovat tehneet samoja havaintoja kuin tässä tutkimuksessa tuli ilmi ”*Sosiaalinen kanssakäyminen ja vuorovaikutuksen lisääntyminen ympäristön ja ihmisten kanssa nousi esille haastatteluista.*” (Aarnio ja Hulkkonen 2013, 26.) Aikaisemmin yhteyttä osallisuuden ja opaskoirien kanssa ei ole tietääkseni tutkittu. Niin opaskoiriin kuin avustajakoiriinkin liittyvät tutkimukset käsittelevät samoja aihealueita ja sen merkityksiä opaskoiran – tai avustajakoiran käyttäjille, mutta sen vaikutuksia koko yhteiskunnan osallisuuden vahvistamiseen ei nosteta esille. Tämän tutkimuksen oivalluksena nousee opaskoiran osallisuutta lisäävä merkitys koko yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta, joka mielestäni tulisi huomioida nykyistä paremmin.

Jokaisen kansalaisen osallisuuden kokemuksella on merkitystä yhteiskuntamme yhteiselle osallisuudelle. Osallisuuden tukemisen nähdään pohjana monelle muulle hyvinvoinnin rakentamisen tekijälle. (Raivio ja Karjalainen 2013, 12.)

Opaskoiran tuottama osallisuus koetaan vahvaksi ja korvaamattomaksi. Tutustuin tutkimuksessani moniin eri teorioihin osallisuudesta ja valitsin niistä tutkimukseni pohjaksi Raivion ja Karjalaisen osallisuuden ulottuvuudet *having*, *acting* ja *belonging* (Raivio ja Karjalainen 2013, 16-17). Näihin osallisuuden ulottuvuuksiin nähden opaskoira vahvistaa jokaista kolmea ulottuvuutta. Eniten opaskoira vahvistaa osuutta *having*, joka yhdistetään hyvinvointiin, turvallisuudentunteeseen ja riittävään toimeentuloon. *Having*-ulottuvuuteen tekijöistä opaskoira vaikuttaa vähiten toimeentuloon ja eniten hyvinvointiin ja turvallisuuteen.

Raivion ja Karjalaisen (2013) määrittelemien osallisuuden ulottuvuuksien lisäksi toin esille Thomasin (2002) määrittelemät osallisuuden ulottuvuudet ja peilasin näitä kahta teoriaa toisiinsa. Huomasin niiden vahvistavan käsitystä siitä, että opaskoira lisää osallisuuden kokemista. Huomioitavaa kuitenkin on, että on myös osallisuuden osa-alueita, joihin opaskoira ei vaikuta (kuva 3).

Erittäin vahvasti opaskoira vaikuttaa having ulottuvuuden lisäksi ulottuvuuteen belonging. Opaskoira mahdollistaa sujuvan liikkumisen eri harrastuksiin ja opaskoiran myötä monet kokevat saaneensa uusia yhteisöjä ja opaskoira-aiheisia yhteisöjä, joissa on muitakin opaskoirien parissa tekemississä olevia ihmisiä kuin opaskoirien käyttäjiä. Yhtään vähäisemmäksi kuin kaksi muuta osallisuuden ulottuvuutta ei jää ulottuvuus belonging. Haastateltavat kertovat kuinka opaskoira on heille kuin osa heitä, ”kuin jalka tai käsi” ja mahdollistaa itsemääräämisoikeuden ja valtaisuuden (Raivio ja Karjalainen 2013, 18).

Thomasin (2002) ulottuvuuksista opaskoira vaikuttaa vahvimmin ulottuvuuksiin 3-6 (kuva 3) eli itseilmaisemisen, itsemääräämisoikeuden ja itsenäisen päätöksenteon ulottuvuuksiin. (Kela 2015, 16.)

Tutkimukseni luotettavuutta horjutti haastateltavieni pieni määrä ja laadullisen tutkimuksen tuomat haasteet avointen kysymysten suhteen. Luotettavuuteen vaikutti myös opaskoirattomien puuttuminen haastateltavien joukosta. Kun opaskoiria on käytössä Suomessa noin 200 ja näkövammaisia noin 50 000. Ilman opaskoira eläviä jää iso joukko näkövammaisista. Uuden tutkimuksen aiheena olisi erittäin mielenkiintoista tutkia henkilöitä, jotka elävät ilman opaskoira, tekevät päätöksen hankkia opaskoiran, odottavat opaskoira mahdollisesti vuosia, saavat opaskoiran ja ovat eläneet opaskoiran kanssa muutaman vuoden.

Opaskoira aiheena tarjoaisi lukuisia eri ulottuvuuksia tutkia asiaa osallisuuden kannalta. Tutkimuksessani keskityin opaskoiran tuomiin hyötyihin ja positiivisiin seikkoihin. Osallisuuden vahvistamisen lisäksi opaskoira tuo vastuuta käyttäjälleen ja surullisiakin tilanteita. Opaskoiran elämänkaari on noin 10-12 vuotta, josta se on käyttäjänsä kanssa yleensä keskimäärin 6-8 vuotta. Opaskoirasta luovuttaessa tuntuu opaskoiran poistuminen lisäävän osallisuuden

vastaparien eli syrjäytymisen ulottuvuuksien vahvistumista ainakin hetkellisesti. Onneksi opaskoirakoulut ottavat tämän huomioon ja tekevät parhaansa, jotta vanhat opaskoirankäyttäjät saavat uuden opaskoiran mahdollisimman pian.

Opaskoirankäyttäjiksi päätyy pääosin henkilöt, jotka rakastavat koiria ja jotka luultavasti ilman näkövammaansakin saattaisivat omistaa koiran ja koira lisäisi myös tällöin joiltain osin heidän osallisuuden kokemustaan. koiran koetaan lisäävän osallisuutta yleensä, joka tuli aikaisemmista tutkimuksista muun muassa avustajakoirien osalta ilmi (Hovi 2013).

Näkövammaisen kohdalla osallisuuden kasvamisen on erittäin moninainen ja monisyinen prosessi, joka ei etene aina helppoa reittiä. Opaskoiran tuoma lisä osallisuuteen on tulosta koirankäyttäjän, opaskoiran, opaskoirakoulun sekä opaskoirakouluttajan hyvästä yhteistyöstä. Yhtälöstä ei voi myöskään unohtaa opaskoirien hoitoperheitä, joita ilman opaskoirien kasvatus olisi mahdotonta.

Mikäli opinnäytetyöni olisi sisältänyt vain teemahaastatteluni ilman muuta yhteyttä kohderyhmään, olisi aineisto ja siitä esiinnousseet asiat jääneet huomattavasti etäisemmiksi.

Toivon, että tutkimukseni tuloksien perusteella voitaisiin ymmärtää miten opaskoirien avulla sekä Euroopan Unioni että hallituksen määrittämät tavoitteet osallisuuden suhteen voitaisiin ainakin osittain saavuttaa tai tulla lähemmäksi niitä. Opaskoira toiminta rahoitetaan valtion avustamana ja opaskoiran osallisuutta vahvistavan tuloksen puitteissa miestäni tuen määrää olisi syytä tarkastaa.

Mitä opin? Opin paljon osallisuudesta ja koiran merkityksestä osallisuuden kokemukseen. Tutkimuksestani on paljon hyötyä työssäni Hyvinkään ja Riihimäenseudun ammattikoulutussäätiössä, jossa työskentelen nuorten osallisuuden vahvistamisen parissa ja vahvana osana työtäni on Greencare – toiminta. Tutkimus antoi lisää tukea työhöni ja teoreettista ymmärrystä asioihin. Toivon, että tutkimukseni tuloksien perusteella voitaisiin ymmärtää miten opaskoirien

avulla sekä Euroopan Unioni että hallituksen määrittämät tavoitteet osallisuuden suhteen voitaisiin ainakin osittain saavuttaa tai tulla lähemmäksi niitä.

LÄHTEET

Aarnio, Sini & Hulkkonen, Niina 2013. Näkövammaisen ihmisen kokemuksia opaskoiran kanssa elämisestä. Saimaan ammattikorkeakoulu Sosiaali- ja terveysala. Toimintaterapian koulutusohjelma Opinnäytetyö.

Fjölt, Anu 2000. Jyväskylän yliopisto. Liikuntatieteiden laitos. http://www.nuori-sotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/flojt_anu.pdf

Elintarvikelaki 23/2006

Nivala, Elina ja Rynnänen, Sanna 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja.

Hovi, Jaana 2013. Koira ihmisen apuna – liikuntavammaisten ihmisten kokemuksia avustajakoirista. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalityö. Pro Gradu.

Jyrhämä, Outi ja Kössi, Anni 2016. Terveisiä opaskoiraliiton kokouksesta. Valjaissa 2, 24.

Jämsen, Arja ja Pyykkönen, Anne 2014 (toim.). Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry.

<https://mail.google.com/mail/u/0/#search/osallisuutta+v%C3%A4h%C3%A4n/15c9b1a6f927cdf9?projector=1>

Karjalainen, Sari 2014. Pohjois-suomen yhteyshenkilö, Sallala on ideoita ja tarmoa. Valjaissa 3/2014, 18-19.

Kela, Tuula & Pääkkönen, Tarja 2015. Asiakkaan osallisuutta tukeva työväline-kokemuksia digitaalisen portfolion käytöstä. Lapin yliopisto. sosiaalityön osaamisen maisterikoulutus. Pro Gradu-tutkielma.

Koljonen, Regina 2015. Puheenjohtajan tervehdys. Valjaissa 1/2015, 2-3.

Koskivuori, Jenni 2015. Nuorisovaltuustot paperilla. Tekstianalyysi nuorisovaltuustojen toimintasäännöistä ennen ja jälkeen kuntaliitoksen. Mikkelin ammattikorkeakoulu. Nuoriso- ja järjestötoiminta YAMK .Opinnäytetyö,

Leemann, Lars ja Hämäläinen, Riitta-Maija 2015. Asiakasosallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinoitihanke (Sokra). Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Tietopaketti. www.thl.fi/sokra.

NouHau opaskoirakoulu 2017. opaskoira antaa vapautta ja vastuuta, miten haen opaskoiraa? WWW-dokumentti. Ei päivytystietoa. Luettu 17.10.2017.

Näkövammaistenliitto ry. WWW-dokumentti. <http://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/julkaisu/esitteet/sujuvuutta> Ei päivytystietoa. Luettu 17.10.2017

Ojamo, Matti 2016. Näkövammaisrekisterin vuosikirja. Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. http://www.nkl.fi/index.php?file_display_id=11273 Ei päivitystietoa. Luettu 17.10.2017

Opaskoirakoulu. 2017. Koulutus. WWW-dokumentti. http://opaskoirakoulu.fi/?page_id=23

Opaskoirayhdistys Ry. 2017.WWW-dokumentti. <http://opaskoirayhdistys.fi>

Raivio, Helka & Karjalainen, Jarno 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa Era, Taina (toim.). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy, 12-34.

Siitonen, Satu 2013. Koiran ja ihmisen suhteen represensatio Helsinginsanomissa. Lapin yliopisto. Media kasvatus. Pro Gradu.

Skogter, Annikki 2014. Kauko ja Lordi. Valjaissa 28-29.

Tenhami, Marianne 2015. Minä luotan kaveriin -se ymmärtää enemmän kuin tiedän. Valjaissa 2/2015, 6-8.

Tenhami, Marianne 2016. Tiedottaminen ei saa olla yksittäisen näkövammaisen harteilla. Valjaissa 2/2016, 10-20.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ulkoasiain ministeriö 2017. WWW-dokumentti. <http://www.finlandcoe.fr/public/default.aspx?nodeid=35775&contentlan=1&culture=fi-FI> . Luettu 1.1.2017

Valtioneuvosto 2017. WWW-dokumentti. <http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/hyvinvointi> Luettu 17.10.2017.

Haastattelukysymykset:

Perustiedot:

1. Ikä
2. Sukupuoli
3. Näkövamman historia
4. Perhetilanne
5. Työ/opiskelutilanne
6. Harrastukset
7. Kauan sinulla on ollut opaskoira?
8. Kuinka monta opaskoira sinulla on ollut käytössäsi?
9. Koiran ikä, rotu ja sukupuoli

Osallisuuden osatekijät:

HAVING

Jokaisella tulee olla oikeus riittävään toimeentuloon, hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Osallistumismahdollisuuksiin vaikuttaa osaltaan myös taloudellinen tilanne.

- Parantaako opaskoira mielestäsi mahdollisuuksiasi päästä töihin tai opiskelemaan (tämä kysymys vain niille, jotka eivät ole jo esim. eläkkeellä)?
- Koituuko opaskoirasta ylimääräisiä kuluja?
- Millä tavoin opaskoira on vaikuttanut elämääsi ajatellen taloudellista hyvinvointia, onko opaskoira mahdollistanut taloudellisen hyvinvoinnin ko-
hoamista vai laskenut sitä. Kerro tilanteesta omin sanoin.

BELONGING

Jokainen ihminen kaipaa yhteisöä, johon kuulua. Yhteisöt voivat joko hyväksyä tai hylkiä. Yhteisöillä on jokin yhdistävä tekijä, jonka perusteella yhteisöön pääsee.

- Tuliko elämäsi opaskoiran myötä uusia ryhmiä/yhteisöjä, joihin nyt kuulut?
- Millaisia nämä ryhmät/yhteisöt ovat ja miten koet niihin kuulumisen?
- Voiko kyseisiin ryhmiin/yhteisöihin kuulua ilman opaskoiraa?
- Mitkä ryhmistä/yhteisöistä liittyvät opaskoiriin?
- Mitkä ovat ryhmiä/yhteisöjä, joihin olet päässyt mukaan, koska apunasi on opaskoira esim. matkojen helpottamiseksi?
- Joutuisitko jättämään jonkin ryhmistä/yhteisöistä mikäli opaskoira ei olisi käytössäsi esim. väliaikaisesti?
- Osa opaskoiran käyttäjistä on tekemisissä koiran hoitoperheen kanssa ja osa ei. Opaskoiran käyttäjällä on mahdollisuus valita ja molemmat ratkaisut ovat täysin hyväksytyjä ja ymmärrettäviä. Oletko sinä yhteydessä opaskoirasi pentuajan hoitoperheeseen, onko elämäsi tullut uusia ihmissuhteita yhteistyöstä hoitoperheen kanssa?

ACTING

Jokaisella tulisi olla mahdollisuus olla mukana itseään koskevassa henkilökohtaisessa päätöksenteossa sen sijaan, että joku ulkopuolinen määritelisi asioita kuin ylempää.

- Kuinka kauan opaskoiran saaminen kesti sen jälkeen, kun olit tehnyt päätöksen ottaa opaskoiran?
- Onko opaskoira mahdollistanut osallisuuttasi itseäsi koskevaan päätöksentekoon? Mikäli näin on niin millä tavoin. Kerro aiheesta omin sanoin.
- Opaskoiran tiedetään helpottavan liikkumista. Ensimmäisen vuoden aikana liikkuminen opaskoiran kanssa aiheuttaa varmasti myös haasteita. Miten kuvailit elämäsi muuttuneen liikkumisen suhteen?

- Onko opaskoira mahdollistanut sinulle uusia harrastuksia?
- Opaskoiran myötä olet tekemisissä uuden tahon eli opaskoirakoulun kanssa tiiviisti. Miten koet tämän asian? Mitä uutta elämääsi on tuonut yhteistyö opaskoirakoulun kanssa. Kerro hyviä puolia ja mieleesi tulevia haasteita.
- Koetko, että voit itse vaikuttaa asioihin asioidessasi opaskoirakoulun kanssa?
- Opaskoiran kanssa toimiminen on varmasti vähentänyt ihmisoppaiden käyttöä. Miten olet kokenut tämän asian?

Teoriaan lähde:

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAI-SUJA1562013_web.pdf

Luettu 15.2.2016